S/4314

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON 5203/2000

Mjr dypl. mgr Maciej MARSZAŁEK

SIŁY POWIETRZNE W OPERACJACH POZAWOJENNYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr ewid. II
52489

WARSZAWA 2000

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LOTNICZYCH I OBRONY POWIETRZNEJ

AON 5203/2000

Mjr dypl. mgr inż. Maciej MARSZAŁEK

SIŁY POWIETRZNE W OPERACJACH POZAWOJENNYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 52489
II
Akademii Obrony Narodowej

WARSZAWA 2000

Powielenie i oprawa:
Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
Zam. nr 766/99

SPIS TREŚCI

Wstęp 5
1. WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA POZAWOJENNE 7
1.1. Zasady ogólne 12
1.2. Zapobieganie konfliktom 15
1.3. Kontrola zbrojeń i działania przeciwproliferacyjne 18
1.4. Operacje wsparcia pokoju 21
1.5. Budowanie pokoju 31
1.6. Działania humanitarne (pomoc humanitarna) 33
1.7. Operacje ewakuacyjne 35
1.8. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej 40
2. ROLA SIŁ POWIETRZNYCH W OPERACJACH POZAWOJENNYCH 44
2.1. Czynniki środowiska 47
2.2. Zasady użycia środków walki 48
2.3. Ryzyko operacyjne 49
3. RODZAJE DZIAŁAŃ SIŁ POWIETRZNYCH W OPERACJACH POZAWOJENNYCH 51
3.1. Działania defensywne 51
3.2. Działania ofensywne 54
3.3. Wsparcie lotnicze sił lądowych 60
3.4. Walka radioelektroniczna 69
3.5. Taktyczne rozpoznanie powietrzne 74
3.6. Operacje wspierające 74
3.7. Dowodzenie siłami powietrznymi 89
Zakończenie 93
Bibliografia 96
Załączniki 97

Wstęp

Pomimo, że obecnie nie istnieje zagrożenie bezpieczeństwa globalnego porównywalnego z tym, które poprzednio towarzyszyło perspektywie wojny jądrowej, to szeroki zakres problemów bezpieczeństwa stał się aż nadto widoczny po długoletniej konfrontacji pomiędzy Wschodem, a Zachodem. Wiele z tych problemów zróżnicowanych w swej naturze, dotyczących różnych części świata i często napędzanych przez całkowicie lokalne animozje, ma niewielkie znaczenie poza ich bezpośrednim sąsiedztwem. Jednak wiele z nich, zwłaszcza gdy wywołują one lub towarzyszą im inne problemy, takie jak głód, masowe przypadki naruszania praw człowieka i wielkie fale uchodźców – jest zbyt poważnych, aby społeczność międzynarodowa mogła je lekceważyć. Jednym z najbardziej znaczących sposobów rozwiązywania konfliktów i sporów, zagrażających międzynarodowemu bezpieczeństwu i pokojowi jest użycie sił zbrojnych w ramach tzw. operacji pozawojennych, a więc tych działań które nie są objęte artykułem V Traktatu Północnoatlantyckiego. Potrzeba reakcji na zagrożenia bezpieczeństwa i niedostatki środków politycznych, nadały odpowiedniego znaczenia militarnym aspektom wsparcia operacji, których celem najczęściej jest utrzymanie lub wymuszanie (przywrócenie) pokoju. Tego rodzaju (typu) operacje są złożone w swej naturze i podlegają szczególnemu zainteresowaniu opinii publicznej. Obarczają dowodzących nakazem zachowania bezstronności wobec stron konfliktu oraz wymuszania pokoju, bez ponoszenia strat i powodowania ofiar wśród ludności cywilnej.

Ostatnie wydarzenia na świecie dowodzą, że współcześnie działalność sił zbrojnych skupiona jest głównie na rozwiązywaniu różnego rodzaju konfliktów i sporów, nie mających charakteru (właściwości) typowych działań wojennych. Jak wykazał konflikt w byłej Jugosławii, siły powietrzne mogą odgrywać znaczącą rolę w ich rozwiązywaniu.

Rosnące wymagania w zakresie przygotowania polskich sił powietrznych do sprawnego funkcjonowania w systemie Połączonych Sił Zbrojnych NATO powodują, że istnieje pilna potrzeba stworzenia systemu przygotowywania zarówno pojedynczego personelu, jak i jednostek Polskich Sił Powietrznych do sojuszniczej interwencji w sytuacjach kryzysowych, uwzględniającego wymagania stawiane przez Dowództwo Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Siły powietrzne otrzymały ważne zadania dostosowania struktur, uzbrojenia i wyposażenia oraz instrumentów współdziałania i systemu dowodzenia do użycia w operacjach pozawojennych, a szczególnie w misjach pokojowych. Zachodzi więc konieczność popularyzowania tego typu działań wśród szerokiego grona oficerów sił powietrznych.

Materiał ten jest przeznaczony głównie dla studentów studiów dyplomowych oraz słuchaczy kursów podyplomowych i doktoranckich Wydziału Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej. Dla studentów z innych wydziałów może służyć jako materiał pomocniczy, uzupełniający ich wiedzę z zakresu użycia sił powietrznych w operacjach pozawojennych.

1. WSPÓŁCZESNE DZIAŁANIA POZAWOJENNE

W czasie trwania „zimnej wojny" działania związane z utrzymaniem międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju kojarzone były głównie z Organizacją Narodów Zjednoczonych. Do końca lat osiemdziesiątych była to w zasadzie jedyna organizacja pod auspicjami której prowadzono tego rodzaju operacje. W tym okresie posiadane przez ONZ możliwości do zapobiegania zagrożeniom pokoju oraz tłumienia wszelkich aktów agresji były wystarczające. Jednak z chwilą zakończenia długoletniej konfrontacji politycznej pomiędzy Wschodem a Zachodem, konflikty międzynarodowe nie wygasły. Powstały nowe rodzaje zagrożeń, wobec których możliwości operacyjne ONZ w zakresie ich rozwiązywania okazały się niewystarczające. Szczególnie konflikty o podłożu etnicznym, religijnym, terytorialnym wymagały użycia sił zbrojnych. Przykładem były konflikty w byłej Jugosławii, gdzie początkowo działania ONZ nie przyniosły pożądanych rezultatów i dopiero użycie sił NATO przyczyniło się do stopniowej stabilizacji w tym regionie.

Od kilkunastu lat zauważalny jest wzrost liczby organizacji międzynarodowych angażujących się w działania na rzecz pokoju. Współcześnie istnieje już złożony system rozwiązywania konfliktów przez społeczność międzynarodową, w którym obok ONZ operacje pokojowe mogą prowadzić również organizacje regionalne takie jak: Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacja Jedności Afrykańskiej, Unia Europejska. Działania na rzecz pokoju, wymagające użycia sił zbrojnych mogą realizować także sojusze wojskowe: NATO, Unia Zachodnioeuropejska lub koalicja państw, zazwyczaj z mandatu politycznego ONZ, chociaż ostatnia interwencja NATO w Kosowie takiego mandatu nie posiadała.

Wielość i różnorodność organizacji zaangażowanych w szeroko pojęte operacje pozawojenne, a szczególnie w operacje wsparcia pokoju, złożona istota samych

operacji oraz brak doświadczeń w historii stosunków międzynarodowych są przyczyną bałaganu pojęciowego w tym obszarze problemowym. Można z całą pewnością stwierdzić, że na obecnym etapie ich rozwoju praktyka znacznie wyprzedziła teorię. Dowodem potwierdzającym tę tezę jest bardzo późne wyodrębnienie i zdefiniowanie poszczególnych typów operacji pokojowych. Miało to miejsce dopiero w czerwcu 1992 roku, w raporcie Sekretarza Generalnego ONZ zatytułowanym „Program dla Pokoju". Tak więc, pomimo długiego okresu zaangażowania sił zbrojnych wielu państw w szeregu operacjach, nie mających charakteru typowych działań wojennych nie wypracowano dotąd jednej, spójnej terminologii, określającej różne typy operacji pokojowych.

Obecnie w sytuacji prowadzenia operacji pozawojennych (w przeważającej mierze operacji wspierania pokoju) pod auspicjami wielu organizacji międzynarodowych przez wiele państw, usystematyzowanie poglądów na operacje pozawojenne jest znacznie trudniejsze niż poprzednio. Terminologia stosowana przez różne państwa, w dużej mierze zależy od ich roli i doświadczeń wyniesionych z uczestnictwa w operacjach pokojowych ONZ i innych organizacji.

Konflikt inny niż wojna występuje, gdy dwie (lub więcej) strony dążą do osiągnięcia sprzecznych celów uciekając się do przemocy lub groźby jej użycia. Podłożem konfliktów o charakterze innym niż wojna są przede wszystkim: problemy etniczne, religijne dążenia separatystyczne, kwestionowanie granic, rewanżyzm, itp. Minimalną reakcją wojskową na „konflikt inny niż wojna" może być aktywne, lecz z zasady mało agresywne zaangażowanie potencjału wojskowego stron trzecich. W takich okolicznościach działalność dyplomatyczna i wojskowa społeczności międzynarodowej jest ukierunkowana na zapobieganie i rozwiązywanie konfliktu poprzez prowadzenie intensywnych negocjacji. W przypadku większego konfliktu strony trze-

cie muszą być przygotowane do zastosowania środków wojskowych w jego rozwiązaniu.

Za podstawę typologii operacji pozawojennych przyjęto podział działań z użyciem sił zbrojnych (wojskowych), zaproponowany przez amerykańskich teoretyków wojskowych (tabela 1), który znajduje odzwierciedlenie w wielu różnych dokumentach.

Tabela 1

Ogólny podział operacji militarnych

	Działania militarne	Cel zasadniczy	Reprezentatywne Przykłady
BOJOWE	Wojna	Walczyć I zwyciężać	Działania wojenne na dużą skalę
NIEBOJOWE	Konflikt inny niż wojna (działania pozawojenne)	Zapobiec wojnie i rozwiązać konflikt	Utrzymanie pokoju Wymuszenie pokoju
		Promować pokój i wspierać władze cywilne	Zabezpieczenie Pomocy humanitarnej

W dokumencie standaryzacyjnym NATO o symbolu AJP – 01 wyraźnie podkreśla się, że trudno jest określić i zdefiniować wszystkie operacje, które można zaklasyfikować do działań pozawojennych (działań innych niż wojna). Przedstawiony tam podział operacji pozawojennych ilustruje rysunek 1.

Rys.1. Podział operacji pozawojennych (operacji innych niż wojna według AJP – 01.)

Ogólnie, operacje militarne inne niż wojna **(MOOTW - Military Operations Other Than War)** zostały zdefiniowane w AJP - 01 jako działania mające na celu zapobieganie wojnie i promowanie pokoju. W dużym stopniu działania te zależą od czynników politycznych i bardzo często zaangażowany w nie komponent wojskowy

nie odgrywa dominującej roli. Jeśli jednak siły zbrojne biorą udział w takiej operacji, to cały zaangażowany personel powinien jednoznacznie rozumieć cele polityczne oraz wpływ ewentualnych, nierozważnych działań zbrojnych na ich osiągnięcie.

W 1992 roku NATO ogłosiło swoją gotowość przeprowadzenia operacji wsparcia pokoju podjętych i finansowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (obecnie Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie). W styczniu 1994 roku na Szczycie Szefów Państw w Brukseli gotowość ta została potwierdzona, razem z chęcią zwiększenia operacyjnych możliwości ONZ, OBWE i Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE).

Sojusz Północnoatlantycki wnosi ciągły wkład w rozwój operacyjny i instytucjonalny potencjału ONZ i OBWE w celu zapobiegania konfliktom oraz pokojowego rozwiązywania kryzysów i sporów.

Wkład ten dotyczy również teorii prowadzenia operacji pokojowych, które przez ekspertów NATO nazwane zostały operacjami wsparcia pokoju. W odróżnieniu od typowych operacji bojowych nazwano je „operacjami pozawojennymi"[1]. Spotkać można również określenie tego typu działań jako „operacje nie wynikające z artykułu V (ang. none – article V operations), w odróżnieniu od operacji militarnych podejmowanych przez NATO w celu obrony terytorialnej integralności Sojuszu i jego państw członkowskich, zgodnie z postanowieniami artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego.

W latach dziewięćdziesiątych, w ramach operacji pozawojennych najczęściej prowadzono działania mające na celu wymuszenie pokoju (tzw. operacje wymuszania pokoju). Pierwsza tego typu operacja przeprowadzona była w latach 1990/1991 i stanowiła odpowiedź społeczności międzynarodowej na agresję Iraku na Kuwejt.

[1] Bardzo często stosowane jest również określenie „działania inne niż wojna" lub „operacje inne niż wojna".

Druga była przeprowadzona w celu wsparcia operacji utrzymania pokoju, w Bośni i Hercegowinie, a kolejna w Somalii w 1992 roku. Ostatni z wymienionych przykładów operacji wymuszenia pokoju był typowym w celu wsparcia operacji humanitarnej.

Operacje wymuszania pokoju realizowane były również przez Sojusz Północnoatlantycki, we współdziałaniu z państwami nie będącymi członkami tej organizacji. Kierowane przez NATO Siły Wielonarodowe (IFOR) przeprowadziły operację Joint Endeavour (Wspólne Przedsięwzięcie) w Bośni i Hercegowinie, która zakończyła się pełnym powodzeniem w grudniu 1996 roku. Operacja, pod kryptonimem Joint Guard (Wspólna Straż) była jej kontynuacją i nie została jeszcze zakończona.

1.1. Zasady ogólne

Operacje pozawojenne, obejmując szeroki zakres użycia sił zbrojnych prowadzone są w celu:

- zabezpieczenia interesów narodowych;
- zapobiegania wojnie;
- zabezpieczenia działań o charakterze pokojowym;
- udzielania pomocy cywilnym organom władzy w rejonach objętych kryzysem lub konfliktem;
- niesienia pomocy humanitarnej.

Przewiduje się, że wymienione cele będą osiągane w wyniku użycia sił zbrojnych inaczej niż w typowej walce zbrojnej. Działania w operacjach pozawojennych powinny być ukierunkowywane zasadami ich użycia właściwymi do sytuacji i charakteru prowadzonych operacji. W związku z tym, że w operacjach pozawojennych może wystąpić konieczność użycia sił w większym zakresie niż w typowych misjach pokojowych wydaje się, że podstawą do sprecyzowania wymienionych zasad po-

winny być zasady sztuki wojennej, z uwzględnieniem specyfiki tego typu operacji. Do najważniejszych zasad użycia sił zbrojnych w operacjach pozawojennych zalicza się:

- cel i celowość;
- jedność wysiłku;
- bezpieczeństwo;
- ograniczenie;
- wytrwałość;
- legalność.

Cel i celowość jest jednym z podstawowych czynników osiągnięcia powodzenia w jakichkolwiek działaniach militarnych. Powszechne stosowanie się do tej zasady pozwala na lepsze zrozumienie zamiarów i rozkazów przełożonego oraz podjęcie racjonalnych działań dla osiągnięcia założonego celu operacji.

Jedność wysiłku stwarza warunki do realizacji zakładanych celów w każdych działaniach. Zasada ta może być szczególnie trudna do zrealizowania w przypadku działań pozawojennych, ponieważ może brać w nich udział wiele różnych agencji i instytucji, w tym również organizacji pozarządowych (non - governmental authorities), które mogą być organem kierującym operacją. Ustanowienie i sprawowanie jednoosobowego dowodzenia nad wszystkimi organizacjami, instytucjami i agencjami jest prawdopodobnie największym wyzwaniem dla zarządzających. Brak możliwości stworzenia jednolitego systemu dowodzenia wszystkimi organizacjami, instytucjami i agencjami w obszarze teatru działań może doprowadzić do niepowodzenia misji lub znacznych strat w stanach osobowych. Zależności pomiędzy Organizacją Narodów Zjednoczonych a NATO będą określane i regulowane przez Radę Północnoatlantycką (NAC). Na teatrze działań, dowódca sił wojskowych (Force Commander - FC) lub

Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (Special Representative of the UN Secretary General – SRSG) będzie odpowiedzialny za wszystkie aspekty prowadzenia działań w obszarze operacji jako Szef Misji (Head of Mission). W związku z tym powinien on posiadać uprawnienia także w stosunku do cywilnych komponentów misji. Jeśli nie można osiągnąć jedności dowodzenia nad wszystkimi elementami w obszarze teatru działań, a w konsekwencji i jedności wysiłku, to przynajmniej należy dążyć do osiągnięcia stosownego porozumienia z wymienionymi organizacjami cywilnymi.

Bezpieczeństwo w operacjach pozawojennych oznacza ochronę Sojuszniczych Sił Połączonych lub wojsk NATO przede wszystkimi wrogo usposobionymi grupami, frakcjami, a nawet pojedynczymi osobami. Zagrożenie mogą stwarzać grupy terrorystyczne, mniejszościowe, organizacje paramilitarne, sprzeciwiające się prowadzonej operacji. Dowódcy powinni być zawsze przygotowani do podjęcia działań stosownych do sytuacji, która w przypadku prowadzenia tego typu operacji może ulegać częstym i nie zawsze korzystnym zmianom.

Ograniczenie w operacjach pozawojennych, a szczególnie w typowych operacjach wsparcia pokoju oznacza każdorazowe użycie minimalnej siły, proporcjonalnej do zagrożenia lecz zapewniającej osiągnięcie zakładanych celów operacji. Działania w tego typu operacjach realizowane są poprzez kontrolowane użycie siły, wynikające ze specyficznych reguł użycia środków walki (rules of engagement). W odniesieniu do operacji pozawojennych reguły te są bardziej surowe i szczegółowe oraz w większym stopniu uzależnione od czynników politycznych, niż w innego rodzaju operacjach. Ponadto, zasady użycia środków walki mogą ulegać częściowym zmianom w czasie operacji. Błędne ich zastosowanie może wywołać znaczne problemy o charakterze politycznym i bardzo często odnieść zupełnie przeciwny skutek niż zakłada-

no. Przykładowo, zamiast przerwania działań zbrojnych pomiędzy stronami konfliktu niewłaściwe użycie środków walki może doprowadzić do ponownej eskalacji przemocy w obszarze konfliktu. Dlatego dla skutecznego zakończenia operacji znajomość zasad użycia środków walki, jednoznaczne ich zrozumienie przez wszystkie zaangażowane, najczęściej międzynarodowe siły zbrojne ma tak wielkie znaczenie.

Wytrwałość wyraża się w dążności do osiągania założonych celów operacji. Jedna operacja może trwać bardzo krótko, inna natomiast może wymagać prowadzenia działań przez kilka lat, zanim zostanie osiągnięty założony cel operacji. Dlatego cierpliwość, rezolutność i wytrwałość w dążeniu do wyznaczonych celów powinny mieć miejsce tak długo, jak wymaga tego sytuacja. Zdaniem wielu ekspertów wytrwałość jest kluczem do osiągnięcia sukcesu w operacji pozawojennej.

Legalność jest zasadą, której znaczenie wynika z konieczności legitymizacji operacji pozawojennych. Połączone operacje sojusznicze wymagają przestrzegania tej zasady, gdyż z reguły prowadzone są pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych, w różnych regionach świata, przez międzynarodowe siły zbrojne.

Dzięki doświadczeniom wyniesionym z dotychczas prowadzonych operacji NATO wypracowało stosowne zasady użycia środków walki, które muszą być respektowane przez wszystkie jednostki biorące udział w działaniach pozawojennych.

1.2. Zapobieganie konfliktom

Zgodnie z definicjami zawartymi w dyrektywie Komitetu Wojskowego NATO - MC 327 - **zapobieganie konfliktom** oznacza różne działania, szczególnie w ramach nakreślonych postanowieniami rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Obejmują one misje dyplomatyczne, konsultacje, ostrzeganie, inspekcje, monitorowanie i

obserwację oraz prewencyjne rozwinięcie sił w celu zapobieżenia konfliktowi zbrojnemu.

Uznaje się powszechnie, że najskuteczniejszym działaniem w ramach zapobiegania konfliktom jest **dyplomacja prewencyjna.** Termin ten odnosi się do pełnego zestawu metod opisanych w artykule 33 Karty Narodów Zjednoczonych, tzn. rokowań, badań, pośrednictwa, pojednania, arbitrażu, postępowania sądowego, odwołania się do układów lub organów regionalnych albo innych środków pokojowych, stosowanych zanim spór przekroczy linię dzielącą go od konfliktu zbrojnego. Odpowiednich przykładów dostarczają liczne misje wyjaśniające (fact finding) i dobrych usług, podejmowane przez specjalnych przedstawicieli Sekretarza Generalnego ONZ. Wyróżnia się dwa rodzaje dyplomacji prewencyjnej:

- wczesna dyplomacja prewencyjna;
- późna dyplomacja prewencyjna.

Pierwsza z nich polega głównie na dostarczaniu fachowej pomocy (dostarczaniu dobrych usług, pośrednictwa, itp.) w celu rozwiązania sporu, przed jego przerodzeniem się w konflikt zbrojny.

Druga natomiast, jak dotąd najbardziej znana w systemie ONZ odnosi się do prób (w które bardzo często angażuje się sam Sekretarz Generalny, działający poprzez Radę Bezpieczeństwa) wpłynięcia na strony, żeby zaniechały sporu w sytuacji bliskiej wybuchowi konfliktu.

Jako sygnatariusze Karty Narodów Zjednoczonych państwa członkowskie ONZ mają obowiązek pokojowego załatwiania sporów między sobą. Karta pozostawia jednak członkom Organizacji wybór metody rozwiązywania sporów. Również Rada Bezpieczeństwa może wezwać swoich członków do pokojowego załatwienia sporu, a nawet zalecić metodę, którą powinni w tym zastosować.

Trudności w pokojowym rozwiązywaniu sporów powodują, że niekiedy zwaśnione strony mogą potrzebować strony trzeciej, do wykonania swoich zobowiązań, wynikających z rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych. Coraz częściej społeczność międzynarodowa szuka pomocy ONZ w tym względzie.

Myślą przewodnią dyplomacji prewencyjnej jest teza, według której działania prewencyjne, podjęte możliwie wcześnie, są najmniej skomplikowaną, a zarazem najbardziej humanitarną i najmniej kosztowną metodą rozwiązywania sporów, jaką może wybrać społeczność międzynarodowa.

Środki wojskowe, w tego typu działaniach, muszą być ukierunkowane na wsparcie i zabezpieczenie politycznych działań rozwiązania sporu. Działania te obejmują:

- wczesne ostrzeganie;
- nadzór, obserwację, dozorowanie;
- rozmieszczenie prewencyjne;
- środki stabilizacji.

Wczesne ostrzeganie i informowanie o możliwościach wystąpienia konfliktu są możliwe do spełnienia dzięki normalnym, rutynowym działaniom monitorującym realizowanym przez poszczególne państwa, organizacje czy sojusze. Im wcześniej państwa i stosowne organizacje międzynarodowe będą posiadały informacje o grożącym kryzysie (konflikcie), tym wcześniej mogą przedsięwziąć odpowiednie działania polityczne i wojskowe mające na celu niedopuszczenie do wybuchu i rozwinięcia się konfliktu oraz ograniczenie jego eskalacji w przypadku, gdy do niego doszło.

Wszelkie działania militarne (lądowe, powietrzne i morskie) zwaśnionych stron mogą być monitorowane przez sojusze militarne, np. NATO. Doświadczenia wskazują, że sama świadomość prowadzenia działań obserwacyjnych przez siły NATO

była wielokrotnie czynnikiem odstraszającym, korzystnie wpływającym na rozwój sytuacji kryzysowych, szczególnie kiedy informacje o tych działaniach przekazywane były w środkach masowego przekazu.

Zainteresowane państwa (w tym strony sporu, konfliktu) powinny być informowane zarówno o działaniach obserwacyjnych, jak i ich rezultatach. Zdobyte informacje podczas misji obserwacyjnych udostępniane powinny być wszystkim zainteresowanym stronom konfliktu oraz organizacjom międzynarodowym działającym na rzecz bezpieczeństwa i pokoju.

Jednym z „najmocniejszych sygnałów" ze strony społeczności międzynarodowej (sojuszu wojskowego) dotyczącym rozwiązania sytuacji kryzysowej (konfliktu) może być rozmieszczenie międzynarodowych sił wojskowych. Warunkiem koniecznym do wprowadzenia wojsk na teren objęty kryzysem (konfliktem) jest precyzyjnie określony mandat oraz zgoda ze strony państw na terytorium, których będą prowadzone działania pokojowe.

1.3. Kontrola zbrojeń i działania przeciwpoliferacyjne

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech stosunków międzynarodowych XX wieku był wyścig zbrojeń. Zjawisko to występowało już wcześniej, ale nigdy w tak szerokiej skali, natężeniu oraz przez tak długi czas jak obecnie. Podstawową przyczyną tego był konfrontacyjny charakter, szczególnie po II wojnie światowej stosunków międzynarodowych. Mechanizm światowego wyścigu zbrojeń był i jest bardzo złożony. Można wyodrębnić jednak w nim pewne motywy o charakterze ogólnym, do których zalicza się:

- dążenie do osiągnięcia przewagi militarnej nad rzeczywistym lub domniemanym przeciwnikiem;

- wiarę w skuteczność zbrojnego rozstrzygnięcia konfliktu;
- obawę przed konsekwencjami osiągnięcia przewagi przez przeciwnika.

W obecnej dekadzie można zaobserwować w świecie znaczny postęp w procesach rozbrojeniowych. Nasiliły się one mimo występowania negatywnych zjawisk zarówno w tej dziedzinie, jak w całokształcie stosunków międzynarodowych.

Wysiłki polityczne podejmowane dla zapobieżenia proliferacji nie zawsze mogą być skuteczne. Badane są obronne aspekty ryzyka proliferacji, dla uzyskania możliwości zapewnienia bezpieczeństwa możliwie wszystkim, państwom w sytuacji istnienia i zagrożenia użycia broni masowego rażenia (ABC). Najczęściej działania ukierunkowane są na demonstrowanie zwartości politycznej i wojskowej organizacji, sojuszy oraz podkreślenia gotowości do działania w obliczu zagrożenia proliferacją. Społeczność międzynarodowa musi dawać jasno do zrozumienia każdemu potencjalnemu agresorowi, że nie można zmusić jej do uległości groźbami użycia lub użyciem broni masowego rażenia, i że ma ona dość środków, żeby skutecznie odpowiedzieć na wszelkie zagrożenia międzynarodowego bezpieczeństwa.

Szczególną rolę w zapobieganiu rozprzestrzeniania się broni ABC od wielu lat spełnia NATO. Rada Północnoatlantycka powołała Obronną Grupę Wysokiego Szczebla do spraw Proliferacji (DPG), której zadaniem jest określenie zdolności wojskowych potrzebnych do udaremnienia rozprzestrzeniania się broni ABC, odstraszania użytkowników przed ewentualnym jej zastosowaniem oraz do ochrony ludności, terytorium i sił zbrojnych NATO. W oparciu o początkową, obszerną ocenę ryzyka, DPG określiła ogólne zasady oraz potrzeby w zakresie uzupełnienia możliwości obronnych NATO w obliczu zagrożeń wynikających z rozprzestrzeniania się broni masowego rażenia. Z działań podejmowanych przez NATO w tym względzie wynika, że:

- ogólne możliwości wojskowe NATO wzmacniają i uzupełniają międzynarodowe starania podejmowane na rzecz zapobiegania proliferacji. Utrzymując zdolności wojskowe Sojusz daje jednoznaczne świadectwo, że niebezpieczeństwa proliferacji traktuje z najwyższą powagą, demonstrując stanowczość i brak przyzwolenia na próby zastraszania groźbą użycia broni masowego zniszczenia oraz pomaga nadać większe znaczenie międzynarodowym normom zapobiegania proliferacji.
- przyjętą przez NATO, ogólną postawę odstraszania zagrożeń proliferacji wzmacnia uzupełnianie sił nuklearnych Sojuszu odpowiednimi zdolnościami konwencjonalnymi, pasywną i aktywną obroną oraz skutecznym wywiadem i rozpoznaniem. Taki zbiór zdolności Sojuszu przyczynia się w znaczący sposób do realizacji podstawowego zadania NATO, jakim jest zapobieganie proliferacji.

Z myślą o zwiększeniu możliwości NATO w zakresie zapobiegania zagrożeniom proliferacji, DGP zaleciła oprzeć się na dysponowanych potencjałach wojskowych. Zalecenia te zatwierdzone przez ministrów obrony w 1996 stały się podstawą szczegółowego planu działania włącznie z zadaniami dla sił zbrojnych poszczególnych członków Paktu Północnoatlantyckiego. Zadania dotyczące zagrożeń związanych z proliferacją traktowane są obecnie jako integralna część procesu planowania kolektywnej obrony Sojuszu. Jednocześnie zostały one wpisane do istniejących procedur planowania sił zbrojnych.

Sojusznicze siły zbrojne, w ramach działań związanych z kontrolą zbrojeń mogą być użyte do:

- weryfikacji traktatu o kontroli zbrojeń;
- zajmowania broni masowego rażenia (WMD);
- eskortowania autoryzowanych dostaw uzbrojenia i innych materiałów (takich jak wzbogacony uran), aby uniemożliwić ich utratę lub niepowołane użycie;

- demontażu lub niszczenia uzbrojenia.

Znaczącą rolę w tego typu działaniach ogrywają również siły powietrzne. Klasycznym tego przykładem jest operacja **„Desert Fox"** przeprowadzona od 16 do 19 grudnia 1998 roku przez USA i Wielką Brytanię. Celem operacji było zmuszenie Iraku do realizacji Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ i umożliwienia pracy inspektorom specjalnej komisji ONZ (UNSCOM), a także ograniczenie możliwości w zakresie produkcji, przechowywania i użycia broni masowego rażenia.

1.4. Operacje wsparcia pokoju

Operacje wsparcia pokoju obejmują działania sił wielonarodowych, które mogą być użyte pod patronatem Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie lub Unii Zachodnioeuropejskiej w celu utrzymania lub przywrócenia pokoju. W ramach wsparcia pokoju, zgodnie z doktryną działań połączonych NATO - AJP – 01, mogą być prowadzone operacje utrzymania lub wymuszania pokoju.

Utrzymanie pokoju jest działaniem polegającym na ograniczeniu, łagodzeniu lub zakończeniu działań zbrojnych między państwami lub wewnątrz państwowych, poprzez bezstronną interwencję strony trzeciej, zorganizowaną i prowadzoną przez społeczność międzynarodową, z użyciem sił zbrojnych i komponentu cywilnego, w celu uzupełnienia politycznego procesu rozwiązywania konfliktów oraz przywrócenia i utrzymania pokoju. Prowadzone jest ono zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych. Utrzymanie pokoju obejmuje rozmieszczenie personelu wojskowego lub policyjnego, a często także cywilnego, w celu sprawnej realizacji porozumień osiągniętych między rządami (stronami), które były zaangażowane w konflikt. Mimo, że utrzymanie pokoju dotychczas jednoznacznie nie

zdefiniowano, a nawet nie ujęto w Karcie NZ, to jest ono powszechnie uznane za wytwór ONZ, który zdobył sobie zasłużone zaufanie. Z upływem lat, w wyniku zdobywanych doświadczeń ukształtował się zbiór zasad przygotowania i prowadzenia operacji utrzymania pokoju, realizowanych przez ONZ. Po raz pierwszy zaprezentował je Sekretarz Generalny Dag Hammarskjold. Chociaż nie uwzględniały one wszystkich okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu każdej operacji, określały jednak warunki, uznane również obecnie za podstawowe:

- wszystkie strony konfliktu zgadzają się na udział ONZ i są przygotowane do pełnej współpracy;
- operacja jest zaaprobowana przez społeczność międzynarodową, wyrażoną w poparciu Rady Bezpieczeństwa i gotowości państw członkowskich do wniesienia wkładu w postaci kontyngentów wojskowych oraz jej finansowania;
- siły znajdują się pod dowództwem ONZ, kontrolę nad nimi sprawuje Sekretarz Generalny, działający na mocy pełnomocnictwa Rady Bezpieczeństwa;
- siły mają charakter wielonarodowy, a ich skład jest określony po konsultacji z Radą Bezpieczeństwa i stronami konfliktu (tradycyjnie stali członkowie Rady Bezpieczeństwa bardzo rzadko udostępniali swoje kontyngenty do operacji utrzymania pokoju);
- żołnierze błękitnych hełmów nie używają siły (z wyjątkiem sytuacji samoobrony) i są wyposażeni w lekką broń;
- żołnierze błękitnych hełmów pozostają całkowicie bezstronni.

Zdaniem specjalistów amerykańskich, Organizacja Narodów Zjednoczonych może prowadzić tradycyjne operacje utrzymania pokoju. Jednak jej skuteczność mo-

że się znacznie zmniejszyć, kiedy będzie brała odpowiedzialność za operacje wymagające użycia dużych sił zbrojnych.

Tradycyjne operacje utrzymania pokoju prowadzone są przez siły pokojowe, dowodzone przez tzw. Dowódcę Sił. Z reguły dowódca ten podlega bezpośrednio organowi kierującemu organizacji międzynarodowej (np. ONZ), a w wyjątkowych przypadkach poprzez Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego. Oprócz „tradycyjnych działań" związanych z utrzymaniem pokoju mogą być realizowane również misje o charakterze obserwacyjnym. Misje te zostały podzielone na trzy kategorie:

- obserwacyjno – monitorujące;
- obserwacyjne;
- obserwacyjno – nadzorujące.

Misje obserwacyjno – monitorujące prowadzone są głównie we wczesnych fazach narastania konfliktu, jako środek wczesnego ostrzegania i zapobiegania lub w dalszych jego fazach, w celu ułatwienia zawarcia porozumienia pokojowego przez zwaśnione strony. Istotną cechą odróżniającą je od misji obserwacyjnych, jest większa aktywność w działalności mediacyjnej oraz doradztwo polityczne i prawne wobec zwaśnionych stron, mające na celu pomoc w znalezieniu właściwego sposobu uniknięcia lub rozwiązania konfliktu.

Misje obserwacyjne prowadzone są głównie w fazie zawieszenia konfliktu, w celu obserwacji i nadzorowania przestrzegania zawartego porozumienia o przerwaniu ognia. Z reguły działalność tych misji ogranicza się do obserwacji i meldowania o naruszeniach takiego porozumienia oraz do pośrednictwa we wzajemnych kontaktach stron konfliktu (np. przy wymianie jeńców). Działalność mediacyjna sprowadza się w nich głównie do wyjaśniania incydentów.

Misje obserwacyjno – nadzorujące prowadzone są w fazie wygasania konfliktu w celu obserwacji i nadzorowania realizacji postanowień porozumienia pokojowego. Obok wykonywania zadań obserwacyjnych, ich działalność polega na nadzorowaniu przebiegu procesu rozbrojenia i demobilizacji sił walczących stron oraz organizacji i przebiegu wyborów.

W wielu przypadkach charakter wykonywanych zadań w trzech typach misji jest podobny, a więc stosowane są te same techniki działania, tj. mediacja, monitorowanie i obserwacja. Misje mediacyjno – monitorujące, obserwacyjne i obserwacyjno – nadzorujące prowadzone są przez nieuzbrojonych mediatorów oraz obserwatorów cywilnych i wojskowych. Nie mają więc żadnej możliwości stosowania siły, nawet w samoobronie. Dlatego personel tych misji, w odróżnieniu od personelu wchodzącego w skład zwartych kontyngentów wojskowych, korzysta z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych. W stabilnych warunkach tradycyjnych misji obserwacyjnych, w konfliktach międzypaństwowych immunitety te wraz z autorytetem reprezentowanej przez nich organizacji stanowiły wystarczającą rękojmię ich bezpieczeństwa. Jednak w konfliktach wewnętrznych, kiedy sytuacja jest wyjątkowo niestabilna, obserwatorzy wojskowi mogą stać się obiektem szantażu lub zemsty jednej ze stron konfliktu, w stosunku do organizacji prowadzącej operację. Charakterystycznym i dobrze znanym przykładem jest przypadek obserwatorów wojskowych UNPF w byłej Jugosławii, gdzie w odpowiedzi na uderzenia lotnicze NATO na serbskie urządzenia i instalacje wojskowe, obserwatorzy ONZ posłużyli Bośniackim Serbom jako „żywe tarcze", osłaniające najważniejsze ich obiekty (załącznik 1).

Mediacja i obserwacja może być prowadzona w ramach odrębnych misji, lub poprzez grupy obserwatorów wchodzących w skład większych sił pokojowych. Występują również przypadki prowadzenia obserwacji i mediacji w ramach misji organi-

zowanej przez jedną organizację na obszarze działania większych sił pokojowych innej organizacji, prowadzących operację innej kategorii. Przykładem jest tu wzajemnie uzupełniająca się działalność misji OBWE, ONZ i NATO na terytorium Bośni i Hercegowiny.

Wymuszanie pokoju obejmuje działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Operacje takie mogą być prowadzone w przypadku konfliktu międzypaństwowego i wewnętrznego, zwłaszcza w celach humanitarnych lub gdy w rejonie konfliktu przestały funkcjonować instytucje państwowe.

Z Karty Narodów Zjednoczonych jednoznacznie wynika, że strategie wymuszania pokoju, a w szczególności siła militarna, były rozpatrywane jako środki ostateczne, stosowane tylko wtedy, gdy wysiłki na rzecz tworzenia pokoju wyraźnie nie zdołały doprowadzić do zakończenia konfliktu. Środki wymuszania pokoju są z natury szczególnie dotkliwe i naruszają zasadę nieinterwencji w sprawy podlegające wewnętrznej jurysdykcji państw. W przeciwieństwie do innych typów operacji, działania podjęte w ramach wymuszanie pokoju, nie wymagają zgody wszystkich zaangażowanych stron lub rządów. Mogą one zawierać aktywne (w odróżnieniu od zwykłej samoobrony) zastosowanie siły wojskowej. W ten sposób rozdział VII Karty Narodów Zjednoczonych zawiera nie jeden, lecz zestaw stopniowych przedsięwzięć (kroków), w których bardzo ważną rolę odgrywają także sankcje.

Sankcje są jednym z łagodniejszych środków wymuszania pokoju, które zgodnie z artykułem 41 Karty NZ nie pociągają za sobą użycia siły zbrojnej. Mogą one obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej.

Sankcje mogą obejmować również zerwanie stosunków dyplomatycznych. Celem nałożenia sankcji, w dowolnej formie, jest narzucenie (wymuszenie) postępowania, wbrew woli zainteresowanego państwa; albo położenie kresu określonemu postępowaniu tego państwa. Sankcje są tak pomyślane, aby osiągnęły swój cel przez pozbawienie państwa przeciwko któremu są wymierzone wojskowych i ekonomicznych środków, pozwalających na kontynuowanie agresywnego postępowania.

Stosowane obecnie środki o charakterze sankcji różnią się w poszczególnych przypadkach. Część środków, uwzględnionych w ramach artykułu 41 (przerwanie komunikacji i zerwanie stosunków dyplomatycznych) nie były dotychczas wykorzystywane przez Radę Bezpieczeństwa. Natomiast inne, nie wyszczególnione we wspomnianym artykule, takie jak ograniczenia we współpracy sportowej, naukowej i technicznej, zostały użyte w stosunku do Czarnogóry i Serbii. Z reguły jednak sankcje nie obejmują dostaw medycznych oraz żywności. Najczęściej stosowanym pojedynczo środkiem o charakterze sankcji jest embargo na broń. Z kolei najbardziej powszechną, typowo ekonomiczną sankcją jest embargo na produkty naftowe. Oczywiste jest, że aby sankcje były skuteczne wymagają stosowania ich przez całą społeczność międzynarodową. Ponadto, muszą mieć odpowiedni zakres i być właściwie realizowane. Wprowadzone sankcje przeciwko byłej Jugosławii pozwalają stwierdzić, że wstępny zestaw środków był zbyt ograniczony do osiągnięcia podstawowego celu, tj. w stosunkowo krótkim czasie wyrządzić gospodarce serbskiej wystarczająco poważne szkody aby zmusić rząd serbski do zastosowania się do pokojowego planu Vance'a - Owena.

W celu zagwarantowania przestrzegania sankcji, konieczne może być wykorzystanie sił zbrojnych. Morskie patrole na Morzu Czerwonym, mające za zadanie niedopuszczanie do nielegalnych dostaw dla Iraku, stanowią jeden z dobitnych przy-

kładów tego typu akcji. W większości przypadków, działania takie określane są jako monitorowanie przestrzegania, a nie jego wymuszanie. Nie można jednak wykluczyć, że może zaistnieć potrzeba użycia siły w celu niedopuszczenia do naruszania sankcji.

Jeżeli łagodniejsze środki, na przykład sankcje, nie odnoszą pożądanych skutków, wówczas artykuł 42 przewiduje, że Rada Bezpieczeństwa „może przeprowadzić siłami powietrznym, morskimi lub lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa".

Przykładem takiego typu działań była wojna nad Zatoką Perską, gdzie siły powietrzne stanowiły znaczącą część sił pokojowych, pomimo że był to ich debiut w działaniach związanych z wymuszaniem pokoju. Nad Zatoką Perską siły powietrzne przeprowadziły operacje o kryptonimach:

- **Desert Shield;**
- **Desert Storm;**
- **Desert Sabre**.

Celem operacji **„Desert Shield"** było zgrupowanie sił wystarczających do zniechęcenia Iraku do ataku na Arabię Saudyjską oraz wymuszenie realizacji przez Irak rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ o wycofaniu z Kuwejtu. Rozpoczęta 7 sierpnia 1990 roku operacja trwała do 17 stycznia 1991 roku. Lotnictwo jako pierwsze weszło do działań już w dniu 9 sierpnia, gdy 1 skrzydło taktycznego lotnictwa myśliwskiego USA rozpoczęło loty wzdłuż granicy z Irakiem. Ogółem zgromadzono od początku września 600 samolotów bojowych sił powietrznych ponad 250 samolotów lotnictwa morskiego oraz około 300 śmigłowców LSL (głównie amerykańskich).

Pod koniec operacji brało w niej udział lotnictwo z 14 państw. Jednocześnie do przerzutu sił wykorzystywano wojskowe i cywilne samoloty transportowe, ze średnim natężeniem w początkowym okresie operacji do 90 samolotolotów na dobę. W wyniku operacji „Desert Shield" zgromadzono w rejonie Zatoki Perskiej wystarczające siły lotnictwa do przeprowadzenia operacji „Desert Strom", którą rozpoczęto 17 stycznia 1991 roku. Jej celem było wyeliminowanie irackiego systemu kierowania państwem i siłami zbrojnymi, wywalczenie przewagi w powietrzu i przygotowanie lądowego pola walki. Operacja była podzielona na trzy fazy:

- faza I – atak strategiczny przeciw Irakowi;
- faza II – wywalczenie panowania w powietrzu nad Kuwejtem;
- faza III – przygotowanie lądowego pola walki.

Taktyka działań lotnictwa koalicji w operacji „Pustynna Burza" w znacznej mierze przypominała użycie lotnictwa w klasycznym konflikcie o dużej intensywności. Początkowo większość zadań realizowano w nocy, a dopiero po dezorganizacji zintegrowanego systemu obrony powietrznej Iraku także w dzień. Obiekty uderzeń nie ograniczały się do sił, środków i infrastruktury stricte wojskowej, ale obejmowały szeroko pojęty system kierowania państwem, w tym infrastrukturę komunikacyjną. Około 50% wszystkich realizowanych przez lotnictwo zadań w operacji „Pustynna Burza" to zadania uderzeniowe. W celu uniknięcia strat wśród ludności cywilnej na szeroką skalę stosowano precyzyjne środki rażenia. Na działania lotnictwa wyraźny wpływ wywarły zasady użycia sił ograniczające zakres zwalczanych obiektów, a także trudności w zakresie rozpoznania (targeting) i określania skutków uderzeń (Battle Damage Assesment – BDA). Mimo tych ograniczeń i wspomnianych problemów lotnictwo koalicji ze składu ich sił powietrznych, lądowych i morskich stworzyło dogodne warunki do osiągnięcia podstawowego celu operacji czyli wyparcia Iraku z Kuwejtu. Jest

wysoce prawdopodobne, że przyszłe operacje o większej skali będą wzorowane na modelu wypracowanym w operacji „Pustynna Burza", politycznie legitymizowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych.

Innym przykładem wymuszania pokoju jest operacja w Bośni. Niestety, interwencja sił ONZ zakończyła się tam fiaskiem. Głównym tego powodem była nieadekwatność mandatu i zastosowanych środków, w stosunku do rzeczywistych potrzeb. Podobnie inicjatywy europejskie, jak misja lorda Owena występującego w roli negocjatora z ramienia Unii Europejskiej, czy próby ustanowienia Konfederacji Państw Suwerennych podejmowane w Hadze, nie zakończyły się powodzeniem. Dopiero rozpoczęta 30 sierpnia 1995 roku przez NATO operacja „Wspólny Wysiłek", przyniosła oczekiwany rezultat. Jej znaczenie prawidłowo określił głównodowodzący Siłami Implementacyjnymi, generał George Joulwan, który stwierdził, że: ***„od tego, czy misja ta odniesie sukces, zależeć będzie przyszłość Europy i Sojuszu Atlantyckiego"***.

Również i tu siły powietrzne odegrały znaczącą rolę, prowadząc od 29 sierpnia do 21 września 1995 r. operację **„Deliberate Force".** Jej celem było utrzymanie bezpiecznych stref w Bośni Hercegowinie oraz wsparcie i osłona dla sił pokojowych ONZ (UNPROFOR). Operację przeprowadzono na podstawie rezolucji ONZ nr 836 i wcześniejszej nr 818. Dla realizacji założonych celów, konieczne było zmuszenie bośniackich Serbów do wycofania ciężkiego sprzętu z rejonu Sarajewa i umożliwienie wykorzystania tamtejszego lotniska do przewozu pomocy humanitarnej. Bezpośrednim powodem rozpoczęcia operacji stał się atak artyleryjski na rynek w Sarajewie (28. 08. 1995) podczas, którego w znacznym stopniu ucierpiała ludność cywilna. Operacja była przygotowywana wcześniej jako wsparcie ewakuacji sił pokojowych UNPROFOR i została przeprowadzona w dwóch etapach. W pierwszej fazie nazwa-

nej „Dead Eye Southeast" (29. 08. 1995 r) zwalczano serbski system OP od Mostaru i Tuzli do Jahoriny koło Sarajewa (15 obiektów uderzeń – stanowiska dowodzenia, stacje radiolokacyjne oraz przeciwlotnicze zestawy rakietowe zintegrowanego systemu OP). Tego samego dnia rozpoczęto również zwalczanie stanowisk ogniowych artylerii, składów amunicji wokół Sarajewa (pięć wylotów dziennie po 14 do 25 samolotów) i kontynuowano działania aż do rana 1 września. W tym samym czasie samoloty USAF przez cały dzień wykonywały bezpośrednie wsparcie lotnicze na korzyść UNPROFOR. Uderzenia lotnicze naprowadzane były przez wysuniętych oficerów naprowadzania sił ONZ (UN FAC). W dniach od 1 do 3 września wstrzymano użycie lotnictwa w celu umożliwienia bośniackim Serbom realizacji wycofania ciężkiego sprzętu. Ze względu na niezrealizowanie tego ultimatum naloty wznowiono 5 września. Atakowano składy amunicji, koszary, centra dowodzenia i łączności odcinając stolicę bośniackich Serbów Pale od świata zewnętrznego. Od 10 września 1995 roku rozpoczęto ataki na cele w zachodniej Bośni. Naloty zakończono w dniu 13 września 1995 roku. Podkreślenia wymaga fakt, że operacja „Deliberate Force" była pierwszą operacją skoordynowanego użycia sił pokojowych ONZ i lotnictwa NATO, stając się przykładem możliwości zwiększania zdolności bojowych sił pokojowych. W wyniku przeprowadzenia jej zakończono blokadę Sarajewa i umożliwiono organizacjom pomocy humanitarnej korzystanie z tamtejszego lotniska.

Działania sił NATO doprowadziły w efekcie do wycofania się wojsk serbskich i zawarcia porozumienia pokojowego w Dayton. Sukces ten był tym cenniejszy, że odniesiony bez większych strat, mimo że koszty operacji były bardzo wysokie. W rezultacie konflikt jugosłowiański, któremu nie sprostali Europejczycy, rozwiązany został przez NATO, przy kluczowym udziale Stanów Zjednoczonych. Operacja „Wspólny Wysiłek" zwiększyła wiarygodność Sojuszu i poprawiła jego wizerunek wśród

społeczności międzynarodowej. Skuteczna współpraca w terenie wojsk NATO zatarła różnice występujące między sojusznikami w czasie prowadzenia misji z ramienia ONZ. Powodzenie misji NATO wpłynęło na ewoluowanie strategii i struktur Sojuszu w kierunku zwiększenia możliwości prowadzenia operacji poza obszarem traktatowym.

1.5. Budowanie pokoju

Budowanie pokoju obejmuje działania po zakończeniu konfliktu, zmierzające do umocnienia i utrwalenia rozwiązań politycznych, w celu uniknięcia ponownego rozwoju konfliktu. Są to głównie działania, mające na celu umacnianie i przebudowę cywilnej infrastruktury państwa.

W „Agendzie dla pokoju" Sekretarz Generalny ONZ skoncentrował uwagę na zapobieganiu nawrotom konfliktów, określając to „pokonfliktowym budowaniem pokoju" (post conflict peace building). Zdaniem ekspertów ONZ, budowanie pokoju ma także wyraźny charakter prewencyjny. Jeżeli istnieje możliwość stworzenia dobrej podwaliny dzięki wysiłkom zmierzającym do utworzenia sprawiedliwych systemów prawnych, sprawiedliwych sposobów dzielenia rzadkich zasobów oraz do zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb przeżycia i godności. Pojawią się wówczas szanse rozwiązania wielu problemów zarówno wewnętrznych, jak i międzynarodowych. Budowanie pokoju wymaga w znacznej mierze realizacji dokładnie tego samego, co cywilizowana społeczność międzynarodowa powinna robić, tzn. stworzenia skutecznych systemów normatywnych, mechanizmów rozstrzygania sporów oraz rozwiązań kooperatywnych, zaspokojenia podstawowych potrzeb ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i humanitarnych, a także przebudowy społeczeństw dotkniętych wojnami czy innymi poważnymi kryzysami. Zazwyczaj jednak, chociaż doceniano ich samoistne

wartości, nie były one wystarczająco wyraźnie postrzegane jako integralny składnik starań o osiągnięcie i utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa. W konsekwencji nadano im mniejsze znaczenie, niż na to w rzeczywistości zasługują. Znalazło to odzwierciedlenie w raporcie Sekretarza Generalnego ONZ i w zgodnej opinii ekspertów powinno mieć szersze zastosowanie, poprzez odniesienie go zarówno do sytuacji przedkonfliktowych, jak i do sytuacji pokonfliktowych. Budowanie pokoju może wymagać zaangażowania zarówno militarnego jak i cywilnego.

W ramach budowania pokoju działania można podzielić na dwie grupy, które określono jako:

- **uregulowania prawne;**
- **środki budowania pokoju wewnątrz państw.**

Uregulowania prawne dotyczą ogólnej strategii prawnej zastosowania sił i są skierowane do więcej niż jednego państwa. Z kolei środki budowania pokoju wewnątrz państw, odnoszą się do wysiłków mających na celu stworzenie wewnątrz poszczególnych państw warunków niezbędnych dla pokoju – wysiłków podejmowanych przez te państwa samodzielnie lub też wspieranych z zewnątrz.

Działania wojskowe w tego typu operacjach, ukierunkowane są na niesienie pomocy w zakresie utrwalania kruchego pokoju i wprowadzania długotrwałej stabilności. Siły pokojowe wspierając gospodarczą rekonstrukcję kraju objętego konfliktem, dążą do stworzenia warunków, umożliwiających miejscowej ludności powrót do „normalnego życia".

1.6. Działania humanitarne (pomoc humanitarna)

Prawo ludzi do otrzymywania pomocy humanitarnej od dawna jest powszechnie znane i akceptowane. Od wielu już lat istnieją dobrze ugruntowane podstawy w międzynarodowym systemie prawnym (w ramach Konwencji Genewskich z 1944 roku oraz Protokółów Dodatkowych z 1977 roku), które zobowiązują państwa by nie przeszkadzały lub uniemożliwiały udzielania pomocy przez organizacje międzynarodowe ludziom, których życie i zdrowie jest zagrożone. Ma to zastosowanie zarówno do międzynarodowych, jak i wewnętrznych (niemiędzynarodowych) sytuacji konfliktowych. Operacje humanitarne są z tego powodu jednym z najważniejszych rodzajów działań o charakterze innym niż wojna. Zakłada się, że w przyszłości będą one główną częścią (głównym elementem) operacji pokojowych.

W dyrektywie Komitetu Wojskowego NATO, dotyczącej operacji wsparcia pokoju stwierdzono, że **działania humanitarne** obejmują przedsięwzięcia prowadzone w celu niesienia pomocy ludności w trudnych sytuacjach, zwłaszcza gdy odpowiedzialne w danym państwie władze nie mogą, albo nie chcą takiej pomocy udzielić. Działania związane z niesieniem pomocy humanitarnej mogą być prowadzone w ramach operacji wsparcia pokoju lub jako całkowicie oddzielne zadanie. W większości przypadków w działaniach tych, podobnie jak w innego typu operacjach wchodzących w zakres działań pozawojennych, biorą udział siły wielonarodowe. Pomoc humanitarna realizowana jest poprzez dostarczanie i rozdzielanie podstawowych środków, niezbędnych do przeżycia, obejmujących pożywienie, schronienie i opiekę medyczną dla ludzi będących w potrzebie.

Siły NATO mogą zapewnić znaczną pomoc w zakresie wsparcia działań narodowych organizacji cywilnych i wojskowych, wykonujących misje humanitarne. Wyznaczone siły do niesienia pomocy humanitarnej, nie muszą być odrębnymi, specjal-

nie do tego celu przeznaczonymi jednostkami. Jednostki te mogą wchodzić w skład sił interwencyjnych.

Możliwości niesienia pomocy humanitarnej przez siły zbrojne wynikają z posiadania przez nie jednostek medycznych i inżynieryjnych, które są specjalnie do tego przygotowane (między innymi zdejmuje się z pojazdów i wozów bojowych uzbrojenie). Pomoc ta z reguły obejmuje ochronę organizacji humanitarnych, budowę, naprawę i utrzymanie dróg niezbędnych dla przemieszczania transportów z pomocą humanitarną. W innych, z reguły mniej groźnych przypadkach pomoc Sojuszu może dotyczyć tylko samego planowania operacji humanitarnych.

Cierpienia ludzkie mogą być spowodowane także klęskami żywiołowymi. W takim przypadku, za niesienie pomocy humanitarnej odpowiedzialne są te państwa, na terytorium których miały one miejsce. Jednak zasięg katastrof może przekraczać możliwości jednego kraju, a tym samym pomoc międzynarodowa może okazać się niezbędna. Państwa członkowskie NATO zadecydowały, że każde działania w tym zakresie prowadzone będą na bazie narodowej. Poszczególne państwa, organizacje międzynarodowe, organizacje pozarządowe oraz prywatne organizacje ochotnicze mogą posiadać wystarczające możliwości, aby dostarczać zaopatrzenie, artykuły żywnościowe, odzież oraz zapewnić schronienie. Dodatkowym wsparciem może być zaopatrzenie dostarczane przez specjalnie wyszkolone zespoły, w składzie których mogą działać również jednostki wojskowe.

Poważnym problemem w realizacji operacji humanitarnych jest koordynacja działań wielu różnych, szczególnie cywilnych organizacji. Utworzenie w Sekretariacie ONZ Departamentu Spraw Humanitarnych powinno wpłynąć na lepszą koordynację działań w czasie kryzysów, w tym i w ramach rozszerzonych operacji pokojowych ONZ. Koordynacja działań musi być realizowana także na płaszczyźnie cywilno –

wojskowej, szczególnie w przypadku, kiedy sytuacja w regionie działań jest niestabilna. Najbardziej spektakularnym przypadkiem użycia sił zbrojnych w operacji humanitarnej, realizowanej w ramach wymuszenia pokoju były działania sił międzynarodowych w Somalii. Rozwój sytuacji w Somalii dostarczył wielu doświadczeń do przemyślenia. Niektóre agencje humanitarne – zarówno oficjalne, jak i pozarządowe – spierały się czy cele humanitarne całego przedsięwzięcia nie mogły być osiągnięte dzięki lepszej koordynacji działalności humanitarnej od samego początku (między innymi przez zapewnienie większej ilości żywności na miejscu, co nie prowokowałoby w takim stopniu do grabieży i bandytyzmu) lub co najmniej poprzez skromniejszą operację wojskową.

Znaczącą rolę w działaniach humanitarnych odgrywają siły powietrzne, które w większości przypadków realizują operacje transportu powietrznego.

1.7. Operacje ewakuacyjne

Działania ewakuacyjne w przytaczanym już dokumencie standaryzacyjnym NATO - AJP – 01 zdefiniowane są w następujący sposób: **„... są to operacje wykonywane w celu przemieszczenia personelu niewojskowego (cywilnego), któremu w obcym państwie grozi niebezpieczeństwo"**. Generalnie, wyróżnia się dwie kategorie działań (operacji) ewakuacyjnych. Za kryterium podziału działań (operacji) ewakuacyjnych przyjmuje się środowisko, w jakich będą one realizowane.

Pierwsza kategoria, to operacje prowadzone w stabilnym (przyjaznym) środowisku, gdzie miejscowy rząd gwarantuje bezpieczne wejście ograniczonych liczebnie sił wojskowych. Działania te będą prowadzone przez siły zbrojne w celu ewakuacji osób cywilnych i innych nie związanych z wojskiem, a także personelu wojskowego z miejsca ich dotychczasowego pobytu, wówczas gdy ze względu na niestabilną sy-

tuację polityczną lokalny rząd nie jest w stanie zapewnić im bezpieczeństwa. Siły zbrojne zaangażowane w operację ewakuacyjną powinny posiadać odpowiednie możliwości zarówno do zapewnienia przyjęcia, jak i zabezpieczenia logistycznego osób ewakuowanych z zagrożonych rejonów.

W procesie planowania operacji ewakuacyjnych z zasady uwzględnia się najgorszy z możliwych wariantów prowadzenia działań. W przypadku, gdy władze danego państwa potrafią zapewnić bezpieczeństwo, pomoc wojskowa może być ograniczona i skupiona, głownie na działaniach związanych z zabezpieczeniem łączności i wsparciem logistycznym. W sprzyjających warunkach, nie przewiduje się działań utrudniających lub uniemożliwiających ewakuację ze strony sił miejscowych. Tak więc, operacje te nie będą wymagały użycia znacznych sił wojskowych. Pomimo założenia, że działania ewakuacyjne prowadzone będą w sprzyjających warunkach, to odpowiedzialne za przeprowadzenie operacji dowództwa muszą w sposób dyskretny i zarazem rozważny przygotować wyznaczone do operacji siły, do umiejętnego reagowania na wszelkie możliwe zagrożenia.

W środowisku niestabilnym (nieprzyjaznym) miejscowe władze nie zgadzają się na wejście sił wojskowych i przeprowadzenie operacji ewakuacyjnej. Może wystąpić również przypadek, kiedy lokalne władze zgadzają się na tego typu działania, ale nie panują nad sytuacją w kraju (nad stanem bezpieczeństwa państwa). Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku przewiduje się możliwość zakłócenia lub próby uniemożliwienia sprawnego i bezpiecznego przeprowadzenia działań ewakuacyjnych. Tak więc, zakres operacji może być różny i w skrajnym przypadku wymagał będzie przeprowadzenia zbrojnej operacji wojskowej (nawet sojuszniczej i połączonej), z użyciem stosownych sił uderzeniowych oraz odpowiedniego wsparcia logistycznego. W środowisku niestabilnym siły wyznaczone do wykonania ewakuacji

muszą być przygotowane na wiele różnych wariantów wykonania postawionych im zadań. W dużym stopniu warianty te będą zależały od sytuacji w rejonie prowadzenia działań. Dlatego dowódca operacji posiada stosowne uprawnienia, pozwalające mu na reakcję właściwą do zaistniałej sytuacji. Ponadto, oprócz normalnych funkcji związanych z ewakuacją zagrożonego personelu cywilnego i wojskowego (ładowanie na statki lub inne środki transportu, przewóz ludzi, zabezpieczenie medyczne oraz udzielanie wszelkiej innej pomocy), siły wojskowe mogą być użyte do przeprowadzenia zbrojnej operacji umożliwiającej im wejście na terytorium danego państwa i zajęcie niezbędnych do realizacji zadań obszarów i rejonów. W tego typu działaniach, prowadzonych zarówno w środowisku stabilnym, jak i niestabilnym, znaczną rolę ze względu na możliwości szybkiego przerzutu odgrywały będą siły powietrzne, a szczególnie lotnictwo transportowe.

Jedną z najbardziej znanych operacji ewakuacyjnych była przeprowadzona przez Amerykanów w 1990 roku (w dniach od 5 do 21 sierpnia), na terenie Liberii operacja „Sharpe Edge". Ze względu na możliwość przewrotu przygotowywano się do ewakuacji obywateli amerykańskich. Wraz z eskalacją kryzysu zakres przedsięwzięć przygotowawczych rozszerzano, łącznie z wydzieleniem sił do przeprowadzenia ewakuacji (22 Ekspedycyjna Jednostka Piechoty Morskiej – 22 nd Marine Expeditionary Unit). 27 maja 1990 r. jednostka wypłynęła z Morza Śródziemnego w kierunku wód terytorialnych Liberii, ćwicząc możliwe warianty działań, a 28 maja Dowódca VI Floty zatwierdził wstępne plany operacji. Celem operacji była ochrona i ewakuacja nie walczących, działania osłonowe oraz demonstracja siły siły. Operację przeprowadziły siły zadaniowe (Task Force 61 i 62), w skład których weszły cztery okręty wojenne, grupa batalionowa piechoty morskiej, wzmocniony batalion średnich śmigłowców (AH-1T, UH-1N, CH-53, CH-46) i klucz samolotów AV-8. Po przybyciu

do rejonu działań w związku z groźbą brania zakładników przez lokalne siły śmigłowce przerzuciły marines na ląd z zadaniem osłony ambasady i czterech lądowisk ewakuacji. W drodze powrotnej natomiast przewoziły ewakuowanych obywateli amerykańskich i innych państw na pokłady okrętów pozostających na wodach międzynarodowych. Aczkolwiek ze względu na zbrojne zamieszki w Monrowii istniało niebezpieczeństwo konfrontacji zbrojnej, do walki nie doszło. Łącznie ewakuowano 1600 obywateli amerykańskich i innych państw, z tego tylko w dniach 16 i 18 sierpnia śmigłowce odpowiednio przewiozły 359 i 754 ludzi.

Ilość użytych do operacji sił uwarunkowana była etatowym składem ekspedycyjnej jednostki piechoty morskiej. Natomiast ilość sił zabezpieczających była porównywalna z siłami realizującymi przewozy powietrzne zabezpieczając ewakuację. Operacja prowadzona była na terenie państwa ogarniętego zamieszkami zbrojnymi, z wykorzystaniem eksterytorialnego obszaru ambasady. Siły główne, w tym wsparcie i logistyka znajdowały się na okrętach, na wodach międzynarodowych w bezpośredniej bliskości miejsca operacji.

Operację przeprowadzono w sposób wcześniej zaplanowany, po uprzednim dokonaniu rekonesansu i ustaleń koordynacyjnych z ambasadą USA w Monrowii. Ponadto, co jest bardzo ważne w tego rodzaju operacjach, nie poniesiono strat oraz nie odnotowano żadnych niezamierzonych komplikacji natury polityczno – militarnej.

W odmiennych warunkach prowadzono operację **„Eastern Exit”** w Mogadishu w Somalii. Pod koniec grudnia 1990 r. walki w stolicy kraju zaczęły bezpośrednio zagrażać placówkom dyplomatycznym różnych państw, a w dniu 4 stycznia 1991 roku zbrojne bojówki próbowały opanować teren ambasady USA. Planowanie operacji rozpoczęto 2 stycznia 1991 r. na pokładzie USS Guam. Do realizacji ewakuacji wydzielono siły z 4 ekspedycyjnej brygady piechoty morskiej, w tym klucz CH-53E i dwa

dywizjony CH-46 bazujące na dwóch okrętach wojennych. Do zabezpieczenia działań wykorzystano samoloty tankowania KC-130 i samolot wsparcia ogniowego AC-130.

Operację przeprowadzono w ciągu dwóch dni. W pierwszym dniu operacji (5 stycznia 1991 r.), po zmierzchu 2 śmigłowce CH-53E tankując w powietrzu dwa razy przerzuciły 60 żołnierzy do wzmocnienia ochrony ambasady. Zaraz potem samolot AC-130 przez ponad 3 godziny prowadził rozpoznanie terenu oraz sytuacji walczących w Mogadishu stron. W nocy śmigłowce wracając na pokład okrętu ewakuowały 61 ludzi (głównie korpus dyplomatyczny). Następnej nocy pod osłoną AC-130 śmigłowce CH-46 w grupach po pięć wykonały cztery wyloty (trzy do ewakuacji personelu cywilnego, ostatni dla sił osłony) ewakuując łącznie 280 ludzi. Rankiem 6 stycznia 1991 roku operację zakończono.

Podobnie jak w operacji „Sharp Edge" siły główne i wsparcia znajdowały się na wodach międzynarodowych, na pokładach okrętów wojennych. Okres planowania operacji wynosił niespełna 48 godzin. Dla zwiększenia tempa działań śmigłowce wystartowały już około 1000 km od brzegu Somalii i dwukrotnie tankując rozpoczęły działania dobę wcześniej niż okręty zbliżyły się do rejonu operacji.

Zagrożenie ze strony uzbrojonych bojówek wymusiło prowadzenie działań w nocy i wykorzystanie samolotów wsparcia ogniowego. Ewakuowano łącznie 281 cywilów, głównie pracowników korpusu dyplomatycznego USA, Rosji i Włoch. Poważnym problemem w tej operacji był brak aktualnych map obszaru działań oraz niekompatybilność systemów łączności ambasady i sił prowadzących ewakuację.

1.8. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej

Wymienione w rozdziale pierwszym rodzaje operacji z założenia nie są zbiorem zamkniętym i mogą ulegać rozszerzeniu. Trzeba pamiętać również o tym, że poszczególne państwa szerzej i bardziej szczegółowo określają działania pozawojenne. Z tego też powodu wiele państw uwzględnia również użycie lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej. W drugiej połowie lat 80-tych rozpoczęto wykorzystanie lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej, w tym również przestępczości popieranej i organizowanej przez inne państwa (np. terroryzm państwowy).

Najbardziej spektakularnym przykładem wykorzystania lotnictwa w tego typu działaniach stała się amerykańska operacja **„El Dorado Canyon"** przeprowadzona 15 i 16 kwietnia 1986 r. w Libii. Jej celem było zmuszenie pułkownika Kadafiego do zaprzestania finansowania i wspierania działań terrorystycznych przeciwko Stanom Zjednoczonym (pozwala na to zapis Artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych). Bezpośrednim powodem przeprowadzenia operacji stał się zamach bombowy na dyskotekę La Bella w Berlinie Zachodnim, który miał miejsce w dniu 6 kwietnia 1986. W zamachu tym, 63 żołnierzy amerykańskich zostało rannych, a jeden zabity. Po uzyskaniu dowodów o zorganizowaniu zamachu przez rząd Kadafiego podjęto decyzję o reakcji militarnej. Istotą operacji „El Dorado Canyon" było bezpośrednie uderzenie w siły i obiekty, które umożliwiały Libii wspieranie międzynarodowego terroryzmu. Narodowa Rada Bezpieczeństwa USA wybrała ostatecznie pięć obiektów uderzeń:

- koszary Aziziyah, określane jako siedziba dowództwa libijskich terrorystów;
- budynki wojskowe na lotnisku w Trypolisie;
- bazę Side Bilal wykorzystywaną do szkolenia płetwonurków;

- koszary Jamahiriyah w Benghazi wykorzystywane do szkolenia terrorystów;
- lotnisko wojskowe Benina na południowy wschód od Benghazi (w celu zablokowania libijskiego lotnictwa myśliwskiego na ziemi).

Działania planistyczne operacji rozpoczęto 11 kwietnia 1986 roku. Ustalono, że wszystkie obiekty zostaną zaatakowane jednocześnie, co wymusiło przeprowadzenie operacji przez lotnictwo nie tylko VI Floty, ale również USAF. W operacji wykorzystano:

- 14 samolotów A-6A i 24 samoloty FB-111 (w tym 6 zapasowych) - do realizacji uderzeń;
- do zabezpieczenia działań – 28 samolotów tankowania powietrznego KC-10 i KC-135, 17 samolotów WRE i SEAD, w tym 5 EF-111ECM, 12 A-7E i F/A-18, 6 samolotów dowodzenia – 1 EC-135, 1 E-3A i 4E-2C;
- ponadto około 50 do 80 samolotów myśliwskich i innych w rejonie 120 – 200 mil morskich od wybrzeża Libii (F-14A, EA-6B, KA-6D).

Taktyka działań przyjęta w operacji obejmowała uzyskanie zaskoczenia poprzez wykonanie zadań w nocy, jednocześnie na dwóch kierunkach, na małej wysokości (60 m) i wykorzystanie zakłóceń radioelektronicznych. Ataki wykonywano z pierwszego zajścia przy użyciu uzbrojenia kierowanego laserowo (bomby), a w przypadku lotniska Benina również bomb odłamkowo - burzących oraz KPR do zwalczania stacji radiolokacyjnych HARM i SHRIKE. Do podstawowych ograniczeń w trakcie operacji „El Dorado Canyon" należy zaliczyć brak zgody sojuszników na wykorzystanie ich przestrzeni powietrznej do przelotu w rejon działań (Francja i Hiszpania), co kilkakrotnie wydłużyło trasę lotu samolotów F-111FB i wymusiło czterokrotne tankowanie w locie. Kolejnym ograniczeniem był warunek zdublowanego rozpoznania

obiektów uderzeń przez wykonujące zadanie załogi (w podczerwieni i radiolokacyjne). W wyniku przeprowadzonej akcji ograniczono intensywność poparcia Libii dla terroryzmu oraz możliwość jego eksportu. Zniszczono kilka samolotów oraz poważnie uszkodzono pozostałe obiekty uderzeń. Utracono jeden samolot F-111F, prawdopodobnie w wyniku uderzenia w morze w locie na małej wysokości.

Innymi przykładami użycia lotnictwa w operacjach zwalczania przestępczości zorganizowanej mogą być operacje **„Ghost Zone", „Constant Vigil", „Green Clover"** realizowane przez 19 państw południowoamerykańskich przy wsparciu USA w latach 1994 – 1996. Celem tych operacji było ograniczenie przemytu narkotyków. Samoloty i śmigłowce wykorzystywano do transportu sił wojskowych i policyjnych oraz nadzorowania przestrzeni powietrznej. Od września 1996 do czerwca 1997 roku około 20 samolotów i śmigłowców amerykańskich różnego podporządkowania (w tym Straży Przybrzeżnej i Urzędu Ceł) wykorzystywano w operacji antynarkotykowej Laser Strike, między innymi w Kolumbii i Peru.

Innym przykładem wykorzystania lotnictwa w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości mogą być działania lotnictwa myśliwskiego w czasie porwania statku pasażerskiego Achille Lauro (7 października 1985 r). W czasie tej operacji dwa samoloty myśliwskie F-14A zabezpieczane przez E-2C z lotniskowca CV 60 Saratoga przechwyciły i zmusiły do lądowania we Włoszech samolot porywaczy (Boeing 737), lecący z Egiptu do Tunezji. Specyfika wykonania zadania polegała na konieczności wzrokowej identyfikacji poszukiwanego samolotu w nocy w obszarze, gdzie realizowany był normalny cywilny ruch lotniczy.

Od 1991 roku Gwardia Narodowa Sił Powietrznych USA uczestniczy w trwającej do chwili obecnej operacji antynarkotykowej **„Coronet Nighthawk"**. Część zadań realizowana jest na terenie USA w ramach zapewnienia nienaruszalności przestrzeni

powietrznej i obejmuje wykrywanie, identyfikację i śledzenie samolotów nielegalnie w nią wlatujących. Pozostałe zadania realizowane są w Panamie, gdzie co roku przebazowywanych jest od 6 do 10 samolotów myśliwskich F-15 i F-16. Od grudnia 1994 roku przechwycono lub zniszczono 33000 m^3 kokainy.

Należy podkreślić, że działalność lotnictwa w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości może przybierać różnorodne formy, które zależą od specyficznych potrzeb określonych operacji. Czas ich trwania jest zróżnicowany i może wynosić od kilku godzin do kilkunastu miesięcy. Zadania realizowane przez lotnictwo mogą obejmować misje uderzeniowe, myśliwskie, rozpoznawcze i transportowe lub ich kombinację.

2. ROLA SIŁ POWIETRZNYCH W OPERACJACH POZAWOJENNYCH

Siły powietrzne posiadają wyjątkowe właściwości i możliwości, które w szerokim zakresie mogą być wykorzystane w różnych formach działań o charakterze innym niż wojna (różnego typu operacjach pozawojennych). Rosnąca efektywność sił powietrznych stopniowo rozszerza zakres ich zastosowania. Największą zaletą sił powietrznych jest ich zdolność do szybkiej reakcji z dużych odległości i możliwość wykonywania zadań w każdej części obszaru prowadzenia operacji pozawojennych.

Wykorzystanie sił powietrznych ma swój początek znacznie wcześniej zanim rozpoczną się działania przeciwnika (stron lub strony konfliktu). Dzięki temu lotnictwo stanowi ważny element wykorzystywany dla zachowania pokoju, a także rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Zastosowanie sił powietrznych umożliwia:

- promowanie stosunków międzynarodowych;
- zapewnienie wsparcia;
- wspomaganie kierowania międzynarodowymi kryzysami, a w tym:
  - ostrzeganie i powiadamianie;
  - wspieranie przyjaciół;
  - międzynarodową pomoc;
  - wprowadzanie stabilności;
  - ukryte działania odstraszające;
  - jawne odstraszanie;
  - nieśmiercionośny przymus;
  - karanie.

Zdolność do szybkiego dostarczania zasobów i personelu, wsparcia działań wojsk lądowych oraz zmiany taktyki sił powietrznych jest bezcenna w stosunku do

zmieniającej się sytuacji w obszarze operacyjnym. Głównym zadaniem sił powietrznych w operacjach pozawojennych jest podobnie, jak w przypadku działań objętych artykułem V Traktatu Północnoatlantyckiego walka o przewagę w powietrzu. Niezwykle ważnym problemem, który skutecznie rozwiązują siły powietrzne jest zapewnienie bezpieczeństwa i swobody działania własnym siłom lądowym i morskim.

Środkami tworzącymi potencjał sił powietrznych, które znajdują zastosowanie w działaniach poza wojennych są:

- samoloty transportowe;
- śmigłowce;
- samoloty bojowe.

Każdy z wymienionych środków charakteryzuje się pewnymi właściwościami, które czynią je wyjątkowo przydatnymi w omawianych operacjach. Na przykład, wojskowe samoloty transportowe pomimo, że mają mniejsze możliwości przewozu ładunków w porównaniu do środków cywilnych, to w przeciwieństwie do nich mogą działać z mniejszych lotnisk i w wyższych stopniach ryzyka (zagrożenia). Strategiczne i taktyczne samoloty transportowe mogą przewozić duże ilości ładunków, ludzi, materiałów i środków do obszaru, lub w obszarze prowadzenia działań innych niż wojna. Samoloty te mogą być również używane do szybkiego rozmieszczenia sił w nowym terenie, transportu zespołów wyjaśniających i mediatorów w całym obszarze operacji.

Śmigłowce stanowią ważny element sił wsparcia pokoju. Ich uniwersalność jest wykorzystywana do przewozu ładunków i ludzi, rozpoznania, łączności i medycznej ewakuacji. Śmigłowce wsparcia bojowego oraz uderzeniowe są wyjątkowo skutecznym środkiem do bezpośredniego wsparcia lotniczego (Close Air Support – CAS).

Samoloty bojowe natomiast mogą działać bezpośrednio na korzyść jednostek wojsk lądowych lub prowadzić niezależne działania związane ze zwalczaniem przeciwnika powietrznego w ramach operacji pozawojennych. Do grupy samolotów bojowych oprócz samolotów myśliwskich zalicza się także samoloty myśliwsko – bombowe oraz szturmowe. Współczesne samoloty myśliwsko – bombowe są środkami o dużej sile ognia, dobrej manewrowości oraz wysokiej odporności na przeciwdziałanie środków ogniowych i walki radioelektronicznej (WRE) przeciwnika. Samoloty te mają z reguły wielowariantowe uzbrojenie, dobierane stosownie do charakteru wykonywanego zadania. Samoloty myśliwsko – bombowe mogą działać w różnych warunkach meteorologicznych, w dzień i w nocy. Mogą być również wykorzystywane jako samoloty myśliwskie do zwalczania celów powietrznych. Samoloty szturmowe cechuje na ogół dobre przystosowanie do działań na współczesnym polu walki. Silne opancerzenie i zabezpieczenie przeciwpożarowe oraz wyposażenie w urządzenia do lotu na małych wysokościach, a także w sprzęt ostrzegania i przeciwdziałania radioelektronicznego, zwiększają ich odporność na działania środków przeciwlotniczych przeciwnika.

Siły powietrzne są więc wyjątkowo skutecznym środkiem zapobiegawczym w odniesieniu do zagrożenia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. Ich skuteczność wynika z posiadanych możliwości bojowych i szybkiej reakcji na zachodzące zmiany w środowisku operacyjnym.

2.1. CZYNNIKI ŚRODOWISKA

Dominującym czynnikiem w osiągnięciu celów przez siły powietrzne w działaniach pozawojennych jest środowisko, w którym będą użyte. Do podstawowych czynników charakteryzujących środowisko zalicza się:

- porozumienie (consent). Wszystkie strony konfliktu (skłócone partie) wyrażają pragnienie pokoju i zgadzają się na użycie sił wsparcia pokoju;
- brak porozumienia (non consent). Jedna lub więcej stron konfliktu (partii) nie są skłonne do współpracy z siłami wsparcia pokoju. Te ugrupowania (strony konfliktu) powinny być w mniejszości, w stosunku do ugrupowań wyrażających zgodę na operację wsparcia pokoju;
- zagrożenie (threat). To informacja określająca możliwość użycia potencjału lotnictwa przez przeciwnika;
- zmienność (volatility). Wszystkie operacje będą prawdopodobnie prowadzone w niestabilnym środowisku. Zmienność charakteryzuje stopień stabilności;
- łagodność (benignity). Czynnik ten informuje o tym, że środowisko jest przyjaźnie nastawione do sił wsparcia pokoju. Łagodność zakłada, że użycie sił powietrznych jest prawnie uzasadnione i prowadzone zgodnie z zasadami proporcjonalności;
- topografia (topography). Czynnik ten może działać na korzyść zwaśnionych stron, osłaniając je przed skutkiem działania sił powietrznych;

2.2. ZASADY UŻYCIA ŚRODKÓW WALKI

Zasady użycia środków walki (Rules of Engagement - ROE) są z natury środkiem dostarczającym dowódcom wskazówek i instrukcji w ramach dyrektyw politycznych. Określają one sposoby działania wojsk dla zapewnienia dokładnej kontroli użycia stosowanej siły. Zasady użycia środków walki wskazują dowódcom na ograniczenia lub dozwoloną swobodę działania podczas wykonywania przydzielonych im zadań. Służą one osiągnięciu zakładanych celów z zachowaniem maksymalnej zdolności bojowej własnych sił. Zasady te są zgodne z prawem międzynarodowym i znajdują zastosowanie we wszystkich rodzajach sił zbrojnych i wojsk, odnosząc się zarówno do typowych działań wojennych (zgodnych z artykułem V Traktatu Północnoatlantyckiego) jak i pozawojennych (działań nie objętych artykułem V). Zasady użycia środków walki nie są stałe, w związku z czym mogą być opracowane dla specyficznej operacji lub obszaru prowadzonych działań. Podczas planowania operacji dowódca połączonych sił musi określić, które z nich są niezbędne dla zapewnienia powodzenia misji. Wszyscy dowódcy, bez względu na reprezentowany szczebel dowodzenia zawsze zachowują prawo do samoobrony, mogąc użyć siły w celu ochrony podległego mu personelu oraz własnego systemu dowodzenia i środków materiałowych. Używając siły w samoobronie dowódcy powinni kierować się zasadą proporcjonalności (użycie siły proporcjonalnie do tej, z jaką zostali zaatakowani) i nie mogą podejmować akcji odwetowych oraz sankcji karnych.

Działanie sił powietrznych, a szczególnie ich komponentu bojowego zawsze regulowane są przez zasady użycia środków walki. W odniesieniu do operacji pozawojennych zasady te w znacznym stopniu ograniczają zakres działań sił powietrznych. Nadrzędną zasadą tego typu operacji jest użycie minimalnej siły, proporcjonal-

nej do sytuacji i realizowanych zadań. Dodatkowym aspektem jest zabezpieczenie przed niepotrzebnymi szkodami i zniszczeniami wynikłymi z powodu użycia środków rażenia przez siły powietrzne. Chęć jak najmniejszego lub w ogóle uniknięcia zniszczenia obiektów, nie będących celem uderzeń lotniczych nakazuje użycie odpowiednich środków rażenia. Najczęściej będzie to uzbrojenie pokładowe i środki precyzyjne o zmniejszonej sile rażenia.

2.3. RYZYKO OPERACYJNE

Mimo, że potrzeby wynikające z danej sytuacji mogą dyktować wymagania dotyczące wykonania określonych zadań przez siły powietrzne, to ich zabezpieczenie i wykonanie może być uzależnione głównie od poziomu konfliktu i związanego z tym poziomu ryzyka. Poziomy ryzyka mogą występować w trzech kategoriach jako niskie, średnie i wysokie. Należy jednak pamiętać, że intensywność konfliktu będzie się zmieniała w czasie i może być różna, w zależności od rejonu prowadzonych działań.

Niskie ryzyko – występuje wtedy, gdy żadna ze stron konfliktu nie posiada chociażby niewielkiej przewagi i działanie zbrojnej opozycji jest mało prawdopodobne. W takich sytuacjach wszystkie operacje wojskowe i cywilne mogą być wykonywane bez żadnych ograniczeń;

Średnie ryzyko – występuje wtedy, gdy istnieje prawdopodobieństwo działania zbrojnej opozycji a także strony konfliktu nie przestrzegają prawa w rejonie objętym konfliktem. W takich sytuacjach ogranicza się cywilny transport powietrzny, a loty wojskowych samolotów transportowych mogą być ograniczone. Walka w powietrzu lub uderzenia lotnicze na wybrane obiekty mogą być czynnikiem mającym na celu demonstrację siły lub ukaranie stron nie przestrzegających pokojowych ustaleń;

Wysokie ryzyko – występuje wtedy, gdy istnieje otwarty, zbrojny konflikt pomiędzy dobrze zorganizowanymi i wyposażonymi siłami, będącymi stronami konfliktu. W takich sytuacjach działania sił powietrznych skupione są na prowadzeniu rozpoznania, kontroli przestrzeni powietrznej oraz wykonaniu uderzeń na obiekty naziemne (rys.2).

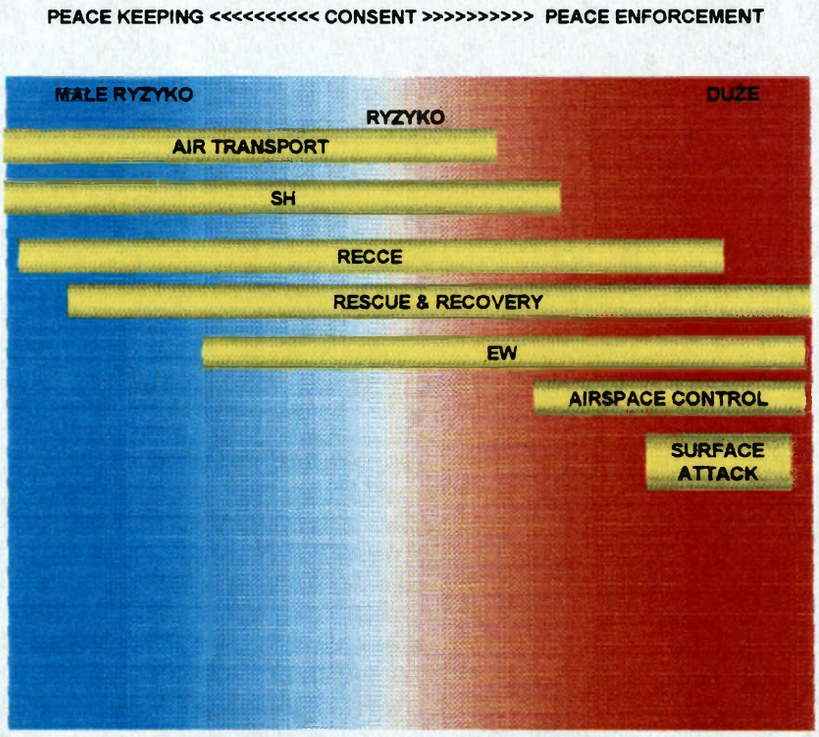

Rys.2 Działania sił powietrznych w zależności od stopnia ryzyka

3. RODZAJE DZIAŁAŃ SIŁ POWIETRZNYCH W OPERACJACH POZAWOJENNYCH

Siły powietrzne w operacjach pozawojennych mogą prowadzić:

- defensywną walkę ze środkami napadu powietrznego przeciwnika (stron lub strony konfliktu) w powietrzu (Defensive Counter Air – DCA);
- ofensywną walkę z siłami powietrznymi przeciwnika (Offenisve Counter Air – OCA);
- wsparcie lotnicze sił lądowych (Offensive Air Support – OAS);
- rozpoznanie taktyczne (Tactical Reece);
- walkę radioelektroniczną (Electronic Warfare);
- operacje wspierające (Support Operations).

Zakres działań realizowanych przez siły powietrzne będzie zależał od typu (rodzaju) operacji o charakterze innym niż wojna. Najmniejszy będzie w przypadku zapobiegania konfliktom. Natomiast największy w trakcie realizacji zadań związanych z operacją wymuszania pokoju.

3.1.DZIAŁANIA DEFENSYWNE

W ramach działań defensywnych, zgodnie z doktryną powietrzną NATO wyróżnia się aktywną i pasywną obronę powietrzną. Celem aktywnej obrony powietrznej jest uniemożliwienie przeciwnikowi wykonania ataków z powietrza na osłaniane obiekty. Osiągnięcie tego celu wymaga zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika (ŚNP), zanim użyją one przenoszone przez siebie środki rażenia. Zakres działań realizowanych w ramach operacji defensywnej zależy przede wszystkim od dwóch czynników, a mianowicie rodzaju operacji (utrzymanie, wymuszanie pokoju, itp.) oraz związanego z tym stopnia osiągniętego porozumienia przez strony konflik-

tu[2]. W ramach operacji pozawojennych lotnictwo może prowadzić następujące działania:

- dyżurowanie na lotniskach (ground alert);
- osłonę powietrzną baz lotniczych;
- osłonę powietrzną sił pokojowych (Bojowe patrole powietrzne – Combat Air Patrol – CAP);
- obronę szczególnie ważnych obiektów powietrznych (High Value Airborne Asset Defense);
- obronę powietrzną operacji morskich (Def Tactical Air Support for Maritime Operations).

Dyżurowanie na lotniskach jest najbardziej ekonomicznym działaniem lotnictwa myśliwskiego. Samoloty myśliwskie pełnią dyżur w ustalonym stopniu gotowości bojowej i startują dopiero po wykryciu celu przez środki wykrywania obrony powietrznej, a niekiedy na podstawie danych z rozpoznania radioelektronicznego lub kosmicznego. Stopień gotowości będzie określany w zależności od intensywności konfliktu, a tym samym i zagrożenia sił własnych oraz odległości bazowania sił od rejonu prowadzenia działań. Taki sposób działania zapewnia mniejsze zużycie sprzętu i paliwa, chociaż czasami nie gwarantuje przechwycenia i zniszczenia celu powietrznego przed jego dolotem do obiektów.

Osłona powietrzna baz lotniczych organizowana jest wtedy, gdy lotnictwo myśliwskie bazuje na wysuniętych lotniskach, pozbawionych osłony ze strony naziemnych sił obrony powietrznej. W takich sytuacjach, obrona baz może być realizowana sposobem dyżurowania na lotnisku lub sposobem dyżurowania wydzielonej części sił lotnictwa myśliwskiego w powietrzu.

[2] Największy zakres zadań siły powietrzne wykonują w operacjach wymuszania pokoju.

Bojowe patrole powietrzne są działaniami polegającymi na patrolowaniu nad określonym rejonem prowadzenia operacji pozawojennych przez jeden lub więcej samolotów. Celem tego działania jest ochrona komponentu lądowego sił pokojowych. Najczęściej samoloty myśliwskie poszukują i zwalczają cele powietrzne bez udziału naziemnych środków radiolokacyjnych i naprowadzania. Ze względu na specyfikę działań pozawojennych samodzielne poszukiwanie i zwalczanie celów powietrznych jest zasadniczym sposobem działania w tego typu operacjach, gdzie z reguły nie ma możliwości naprowadzania ich przez naziemne systemy radiolokacyjne i naprowadzania. Obecnie jednak coraz częściej samoloty sił pokojowych są naprowadzane na cele powietrzne z powietrznych systemów wykrywania i naprowadzania.

Obrona szczególnie ważnych obiektów powietrznych dotyczy głównie: samolotów wczesnego wykrywania i naprowadzania, samolotów tankowania w powietrzu, samolotów lub śmigłowców przewożących zespoły negocjacyjne państw zaangażowanych w rozwiązywanie konfliktu za pomocą środków dyplomatycznych. Sposób wykonania może być różny, zależnie od sytuacji w rejonie konfliktu.

Obrona powietrzna operacji morskich odnosi się do wsparcia jednostek marynarki wojennej na wodach terytorialnych i eksterytorialnych. Celem tych działań jest osłona sił morskich, realizujących stosowne zadania w ramach operacji pozawojennych. Działania te mogą być prowadzone w wyznaczonych strefach odpowiedzialności dla lotnictwa myśliwskiego (FAOR) lub pod taktyczną kontrolą okrętu zdolnego do kierowania i prowadzenia obrony powietrznej. Działania w ramach obrony powietrznej operacji morskich mogą być prowadzone samodzielnie przez lotnictwo myśliwskie ze składu sił powietrznych lub we współdziałaniu z lotnictwem morskim i siłami marynarki wojennej.

Szczególnym przykładem obrony powietrznej operacji morskich było wymuszenie na Adriatyku nałożonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych embarga na dostawy broni. Decyzja w tej sprawie podjęta została przez Radę Północnoatlantycką i Radę Unii Zachodnioeuropejskiej w dniu 8 czerwca 1993 roku. Rozpoczęta na jej mocy operacja „Czujna warta" kierowana była przez jednoosobowe dowództwo pod auspicjami Rad obu organizacji. Uprawnienia w zakresie OPCON nad działaniami Połączonego Zespołu Zadaniowego NATO/UZE przekazane zostały dowódcy Sojuszniczych Sił Morskich Europy Południowej (COMNAVSOUTH) w Neapolu. Działania sił morskich przez cały czas trwania operacji zabezpieczane były przez lotnictwo Sojuszu. Podczas operacji wymuszania embarga siły NATO i UZE zatrzymały około 74 000 statków, przeszukano na morzu prawie 6000 jednostek pływających a ponad 1400 zawrócono i przeszukano w porcie. Nie zanotowano żadnego naruszenia embarga chociaż udaremniono 6 prób i statki zostały zatrzymane.

Jeszcze wcześniej, bo w lipcu 1992 roku okręty należące do Stałych Sił Morskich regionu Morza Śródziemnego wsparte samolotami patrolowymi rozpoczęły operację monitorowania Adriatyku. Operacje tę podjęto w celu wsparcia embarga nałożonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych na wszystkie republiki byłej Jugosławii (rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ, nr 713) oraz sankcje wobec Federalnej Republiki Jugosławii (Serbia i Czarnogóra).

3.2. Działania ofensywne

Działania ofensywne sił powietrznych przewidywane są jedynie w operacjach wymuszania pokoju. Ponadto, mogą być realizowane w działaniach humanitarnych, jeśli sytuacja będzie tego wymagała. Działania ofensywne w ramach walki z siłami powietrznymi przeciwnika mają pomniejszyć jego potencjał bojowy w czasie trwania

operacji pozawojennych poprzez niszczenie jego sił na ziemi. Działania te muszą zapewnić bezpieczeństwo własnym samolotom oraz ludności cywilnej. W ramach działań ofensywnych siły powietrzne mogą wykonywać:

- wymiatanie lub bezpośrednie towarzyszenie, a więc osłonę własnych sił nad obszarem przeciwnika (obszarem prowadzenia operacji pozawojennych);
- uderzenia na lotniska lub inne obiekty naziemne;
- izolację lotniczą;

Bezpośrednie towarzyszenie polega na jednoczesnym locie samolotów myśliwskich z samolotami innych grup taktycznego przeznaczenia, zgodnie z ustaloną wcześniej trasą lub w wyznaczonym rejonie, w celu odparcia wszelkich ataków ze strony przeciwnika.

Wymiatanie natomiast polega na oczyszczaniu przestrzeni powietrznej poprzez wykrywanie i niszczenie celów powietrznych w nakazanym przedziale czasu, w pasie przelotu własnych grup samolotów bojowych i transportowych.

Uderzenia na lotniska, których celem jest zmniejszenie potencjału sił powietrznych przeciwnika (stron konfliktu mogących stanowić zagrożenie dla sił własnych) w operacjach pozawojennych będą wykonywane za pomocą środków konwencjonalnych przez samoloty uderzeniowe. W przeciwieństwie do działań bojowych w pełnym wymiarze nie przewiduje się wykonywania uderzeń na lotniska pociskami balistycznymi i rakietami samosterującymi. W pierwszej kolejności powinny być niszczone (blokowane) te lotniska, z których siłom pokojowym grozi największe niebezpieczeństwo.

Przykładem ofensywnych działań sił powietrznych w ramach operacji pokojowej mogą być działania w byłej Jugosławii. Siły powietrzne między innymi wykonały tam uderzenia na lotniska. Jedno z nich miało to miejsce w miejscowości Udbina, w

kontrolowanej przez Serbów części Chorwacji. Uderzenie to zostało przeprowadzone, z upoważnienia Rady Północnoatlantyckiej i Rezolucji 958 Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych w odpowiedzi na ataki wykonywane z tego lotniska na cele w rejonie Bihacia.

Defensywne i ofensywne działania sił powietrznych w operacjach pozawojennych związane są głównie z walką o przewagę w powietrzu. Walka o przewagę w powietrzu[3] w tego rodzaju operacjach jest równie ważna, jak w tradycyjnych działaniach wojennych, a więc objętych artykułem V Traktatu Północnoatlantyckiego. W przypadku prowadzenia operacji pozawojennych lotnictwo Sojuszu dąży do osiągnięcia odpowiedniego stopnia dominacji w powietrzu. Zakłada się, że celem walki o przewagę w powietrzu w operacjach pozawojennych jest:

- zapewnienie osłony samolotów bojowych (w tym również lokalnych i sojuszniczych), samolotów wykonujących zadania rozpoznawcze, transportowe, działających w przestrzeni objętej konfliktem przed uderzeniami środków powietrznych i naziemnych przeciwnika;
- monitorowanie przestrzeni powietrznej, w celu wykrycia i identyfikacji wszelkiej działalności w powietrzu oraz ustalenia sprawcy naruszenia granic;
- narzucanie, wymuszanie częściowej lub pełnej blokady przestrzeni powietrznej poprzez zmuszenie do lądowania lub zestrzelenie samolotów określonych jako naruszyciele granic powietrznych;

---

[3] **Korzystna sytuacja powietrzna** – jest to taka sytuacja, w której rozmiar stosowanego przez siły powietrzne przeciwnika wysiłku powietrznego jest niewystarczający do osłabienia pomyślności sojuszniczych operacji lądowych, morskich i powietrznych. Stanowi ona warunek brzegowy prowadzenia wszelkich działań zbrojnych;
Przewaga w powietrzu – jest to taki poziom dominacji w powietrzu jednych sił nad drugimi, który pozwala prowadzić działania bojowe przez wszystkie komponenty rodzajów sił zbrojnych, we wskazanym miejscu i czasie, bez znaczącej ingerencji przez siły przeciwne;
Panowanie w powietrzu – jest to taki stan dominacji sił powietrznych w obszarze i poza obszarem działań bojowych, który gwarantuje prowadzenie działań przez siły zbrojne przy minimalnym ryzyku. Przeciwnik może wówczas wykonywać lotów, lub ich wykonywanie wiąże się ze znaczącymi stratami, przy braku znaczących korzyści militarnych.

- częściowe lub całkowite zniszczenie lokalnych środków powietrznych lub infrastruktury lotniskowej w ramach ustalonych działań wymuszających lub karzących.

Jako osiągnięcie przewagi w powietrzu w operacjach pozawojennych, a szczególnie w działaniach związanych z wymuszaniem pokoju można traktować skuteczne egzekwowanie przez siły powietrzne strefy zakazu lotów. Decyzję o wprowadzeniu takiej strefy podejmuje Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Jako przykład mogą służyć tu działania lotnictwa w byłej Jugosławii, gdzie decyzja taka zapadła w dniu 31 marca 1993 roku. W tym dniu Rada Bezpieczeństwa przyjęła Rezolucję 816, upoważniającą do wprowadzenia zakazu lotów na Bośnią i Hercegowiną oraz rozszerzenia go na wszelkie samoloty i śmigłowce, z wyjątkiem tych, które mają zezwolenie UNPROFOR. W razie kolejnych naruszeń Rada Bezpieczeństwa upoważniała państwa członkowskie ONZ do zastosowania wszystkich wymaganych środków, żeby zagwarantować przestrzeganie zakazu. Operacja wprowadzania zakazu, nazwana „Zakaz lotu", rozpoczęła się 12 kwietnia 1993 roku. Początkowo uczestniczyło w niej 50 samolotów myśliwskich i rozpoznawczych (później zwiększono ją do 100) ze wszystkich państw Sojuszu, startujących z baz lotniczych we Włoszech oraz z lotniskowców na Adriatyku. Do końca 1994 roku samoloty myśliwskie i lotnictwo wspomagające przeprowadziło ponad 47 tysięcy godzin lotów. 28 lutego cztery samoloty wojskowe, które naruszyły strefę zakazu lotów nad Bośnią i Hercegowiną, zostały zestrzelone przez lotnictwo NATO. Było to pierwsze wojskowe starcie, podjęte w historii Sojuszu.

Kolejnymi, klasycznymi przykładami tego typu operacji są **„Northern Watch"** i **„Southern Watch"** prowadzone na terenie Iraku. Operację „Southern Watch" rozpoczęto 27. 08. 1992 roku i trwa ona nadal. Jej celem jest wymuszenie postanowień

Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 688 z kwietnia 1991 roku, poprzez ustanowienie strefy zakazu lotów i rozmieszczenie wojsk na południe od 32^0 równoleżnika. Lotnictwo USA, Wielkiej Brytanii i Arabii Saudyjskiej do końca 1996 roku zrealizowało około 42000 samolotolotów bez strat własnych. W trakcie realizacji zadań zwalczano przede wszystkim stacje radiolokacyjne przeciwlotniczych zestawów rakietowych przy użyciu kierowanych pocisków rakietowych (KPR) HARM oraz bomb GBU -12 oraz zestrzelono jeden samolot iracki. Operację **„Northern Watch"** stanowiąca kontynuacje operacji „Provide Comfort" rozpoczęto 31 grudnia 1996 roku. Jej celem jest wymuszenie strefy zakazu lotów na północ od 36^0 równoleżnika. Bierze w niej udział około 45 samolotów USA, Wielkiej Brytanii i Turcji. Do końca stycznia 1999 roku odnotowano 11 dni, w których naruszono strefę. Odpalono 13 KPR SRL HARM, 9 AGM -130 i zrzucono 17 bomb GBU-12 bez strat własnych.

Zgodnie z Rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781 i 816 w dniu 12 kwietnia 1994 roku rozpoczęto trwającą do 20 grudnia 1995 roku operację **„Deny Flight".** Oprócz wymuszenia zakazu lotów nad Bośnią i Hercegowiną, a następnie Chorwacją lotnictwo NATO realizowało w jej trakcie zadania ochrony stref bezpieczeństwa atakując siły i ciężkie uzbrojenie bośniackich Serbów. W operacji zestrzelono cztery samoloty, zaatakowano lotnisko Udbina i zwalczano siły wojskowe w Bośni. Od grudnia 1995 roku, w związku z zastąpieniem sił IFOR przez SFOR operację zakończono rozpoczynając operację „Decisive Edge".

Kolejnym przykładem są działania w Somalii, gdzie zgodnie z Rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ numer 794 lotnictwo sił pokojowych miało zgodę na wykonanie uderzeń na obiekty naziemne. Śmigłowce Sił Lądowych (30 UH-60, 16 CH-47 z USA, 2 A-129, 6 AB-205, 4CH-47 z Włoch, 10 Puma i 12 Gazella z Francji) oraz piechoty morskiej (AH -1, MH -53E) i sił morskich (7 Bell 212 i 3SH-3H z Włoch) eskortowały

konwoje z pomocą humanitarną, niszczyły składy broni i amunicji, rozrzucały ulotki i zabezpieczały działania sił specjalnych.

Również w Somalii użyto lotnictwa w ramach akcji odwetowej, którą przeprowadzili Amerykanie w dniu 12 czerwca 1993 roku. Jej celem było zniszczenie trzech składów amunicji, ośrodka łączności i stacji radiowej znajdującej się pod kontrolą oddziałów SNA. Misję tą wykonały trzy samoloty AC -130 H Spectre oraz kilka śmigłowców Super Cobra z Sił Powietrznych Operacji Specjalnych. Amerykanie świadomie wybrali do tego zadania maszyny wyposażone w celowniki laserowe, umożliwiające uniknięcie strat wśród ludności cywilnej. Bombardowanie wyznaczonych obiektów zakończyło się sukcesem, ponieważ większość z nich została zniszczona. Kilka godzin później nastąpiło drugie uderzenie lotnictwa, a w nocy z 13 na 14 czerwca – trzecie. Prawie wszystkie wykryte magazyny broni, amunicji i siedziby politycznego przywództwa SNA zostały zniszczone, ale nie obyło się bez ofiar śmiertelnych wśród ludności cywilnej. Kolejną akcją lotnictwa był atak na kwaterę główną Aidida, który miał miejsce 16 czerwca. Do uderzenia z powietrza wykorzystano ponownie samoloty AC – 130 H oraz śmigłowce bojowe.

Lotnicza izolacja rejonu działań bojowych oznacza działalność lotnictwa, mającą na celu zwalczanie naziemnego potencjału wojsk lądowych rozmieszczonego w głębi obszaru przeciwnika. Obejmuje ona przede wszystkim zwalczanie drugich rzutów i odwodów operacyjnych przed użyciem ich na polu bitwy. Celem izolacji rejonu działań jest stworzenie warunków do prowadzenia operacji przez pierwszorzutowe związki operacyjne np. sojuszniczych połączonych sił NATO.

W działaniach pozawojennych natomiast lotnicza izolacja rejonu działań bojowych dotyczy działalności sił powietrznych, mającej na celu zwalczanie naziemnego potencjału przeciwnika (stron konfliktu, kryzysu) tylko i wyłącznie w przypadkach

związanych z wymuszaniem pokoju. Obejmuje ona ewentualne zwalczanie drugich rzutów i odwodów operacyjnych przed użyciem ich w rejonie konfliktu (kryzysu). Tego rodzaju działania nie wymagają ścisłej koordynacji ich z innymi komponentami sił pokojowych. Celem izolacji rejonu działań bojowych jest stworzenie dogodnych warunków do prowadzenia operacji przez lądowy komponent sił wielonarodowych.

Na przykład, w trakcie konfliktu na Bałkanach przeciwstawienie się Serbów Bośniackich naciskom dyplomatycznym zostało wyeliminowane dzięki skutecznym bombardowaniom dróg zaopatrzenia i magazynów wojskowych. Obiekty te dla Serbów miały strategiczne znaczenie, ponieważ na nich opierali osiągnięcie swych celów politycznych. Uderzenia na wspomniane obiekty wykonały samoloty F – 16, Harriery oraz Jaguary. Bezpośrednie działanie lotnictwa NATO przeciwko nieustępliwym Serbom Bośniackim było dowodem na to, że możliwości sił powietrznych wybiegają daleko poza możliwości komponentu lądowego działającego w operacjach pozawojennych.

3.3. Wsparcie lotnicze sił lądowych

Wsparcie lotnicze wojsk lądowych jest, zdaniem dowództwa NATO, głównym czynnikiem wpływającym na osiągnięcie zamierzonego stanu końcowego (end state) w operacjach pozawojennych, a szczególnie w operacjach wymuszania pokoju. Działania te obejmują bezpośrednie wsparcie lotnicze, izolację pola walki oraz ofensywne wsparcie operacji morskich.

W ogólnym znaczeniu bezpośrednie wsparcie lotnicze jest działaniem lotnictwa w taktycznej strefie działań bojowych, najczęściej w bezpośredniej styczności bojowej wojsk. Polega ono na zwalczaniu pierwszorzutowych związków taktycznych przeciwnika w ścisłym współdziałaniu z wojskami własnymi, przy czym działanie lot-

nictwa jest ściśle skoordynowane z ich ogniem i ruchem. Natomiast w operacjach pozawojennych bezpośrednie wsparcie lotnicze obejmuje użycie lotnictwa przeciwko siłom i obiektom przeciwnika (stronom konfliktu naruszającym porozumienie), znajdującym się w bezpośredniej bliskości sił pokojowych. Celem wsparcia lotniczego, realizowanego tylko i wyłącznie w przypadku wymuszania pokoju, jest wyeliminowanie z walki środków artyleryjskich i rakietowych przeciwnika, udaremnienie lub opóźnienie swobodnego przemieszczania się wojsk stron konfliktu oraz uniemożliwienie wykonania natarcia lub wkroczenie wojsk do strefy zakazanej.

Konieczność ścisłej koordynacji działań lotnictwa z komponentem wojsk lądowych w toku prowadzenia operacji pozawojennych wymaga bardzo dokładnej znajomości położenia sił lądowych przeciwnika (stron konfliktu) oraz sił własnych.

Zadania w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego mogą być realizowane w dwóch formach, jako:

- wcześniej planowane wsparcie lotnicze (Preplanned Air Support);
- wsparcie lotnicze na wezwanie z pola walki (Immediate Air Support).

W pierwszym przypadku użycie lotnictwa jest najbardziej efektywne, gdyż pozwala na wcześniejsze zebranie i przeanalizowanie informacji o obiektach uderzeń, dobór odpowiednich sił i środków rażenia do realizacji zadań, a także lepsze przygotowanie załóg, co szczególnie w operacjach pokojowych może zwiększyć efektywność ich działania (rys.3).

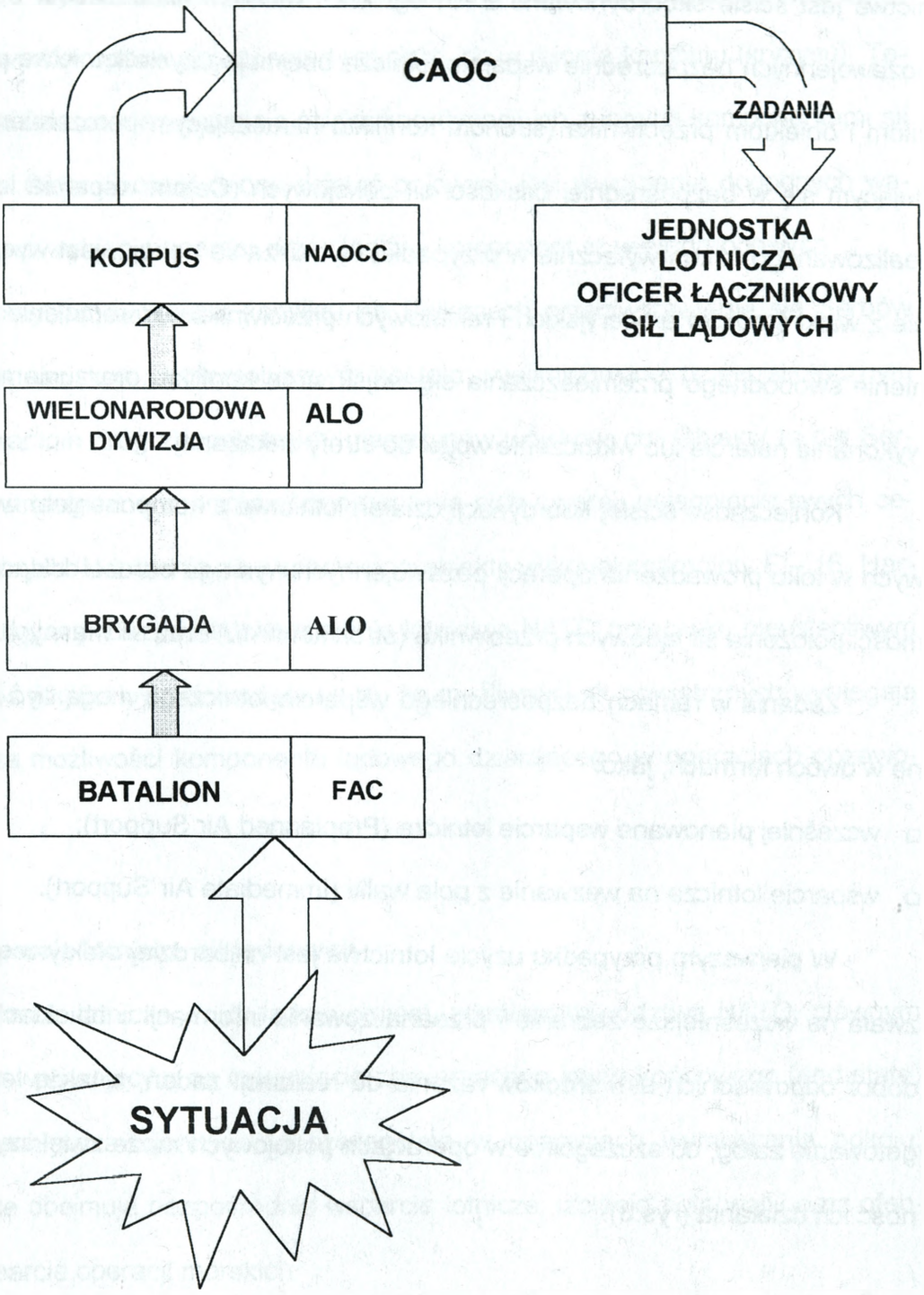

Rys. 3. Obieg informacji między organami dowodzenia lotnictwem taktycznym przy wykonywaniu lotów wcześniej zaplanowanych w operacji wymuszania pokoju na terenie Bośni i Hercegowiny.

Natomiast wsparcie lotnicze na wezwanie z pola walki obejmuje te działania, w ramach ofensywnego wsparcia lotniczego, które wynikają z rozwoju sytuacji operacyjno – taktycznej w obszarze prowadzenia operacji pokojowej i w związku z tym, nie mogą być wcześniej planowane (rys.4). Zadania na wezwanie z pola walki mogą być realizowane z położenia dyżurowania na lotnisku lub z dyżurowania w powietrzu. W wyjątkowych sytuacjach wsparcie lotnicze na wezwanie z pola walki może być wykonywane, przez grupy lotnictwa, którym zmieniono zadanie w powietrzu (Air diversion).

Optymalny czas wykonania zadania na wezwanie z pola walki wynosi 30 minut od momentu zgłoszenia zapotrzebowania. Tak więc, niemożliwy jest dobór najbardziej skutecznych środków rażenia oraz opracowanie szczegółowego planu uderzeń. Dlatego działania takie nie są najbardziej efektywnym sposobem wykorzystywania lotnictwa do wsparcia sił lądowych w operacjach pozawojennych. Ilość zaangażowanych sił lotnictwa w operacji o charakterze innym niż wojna zależał będzie od rodzaju prowadzonej operacji (wymuszanie, utrzymanie pokoju, itd.), możliwości przeciwdziałania ze strony państw zaangażowanych w konflikt oraz koncepcji prowadzenia działań przez dowódcę operacji (dowódcę połączonych sił).

Ważnym problemem jest również zabezpieczenie bezpośredniego naprowadzania samolotów myśliwsko – bombowych na wybrane do ataku cele. W tego typu działaniach istotną rolę odgrywają więc grupy dowodzenia lotnictwem taktycznym, a w nich oficerowie naprowadzania lotnictwa.

Grupy te wydzielane są z sił powietrznych, a rozwijane przy związkach operacyjnych i taktycznych, oddziałach i pododdziałach wojsk lądowych. Na rysunku 5 przedstawiono system funkcjonujący w siłach SFOR w Bośni i Hercegowinie.

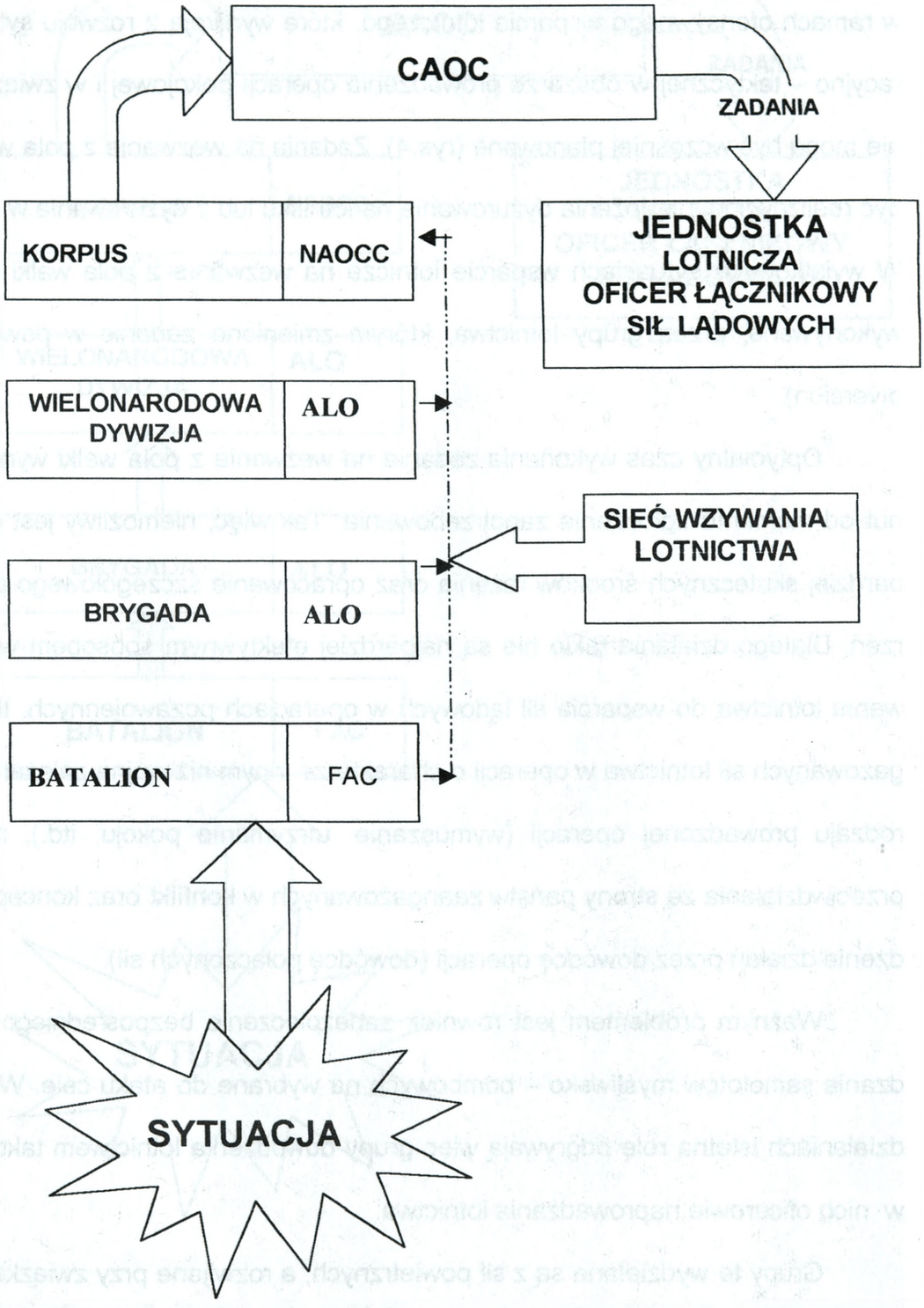

Rys. 4.Obieg informacji miedzy organami dowodzenia lotnictwem taktycznym przy wykonywania lotów na wezwanie z pola walki przez SFOR.

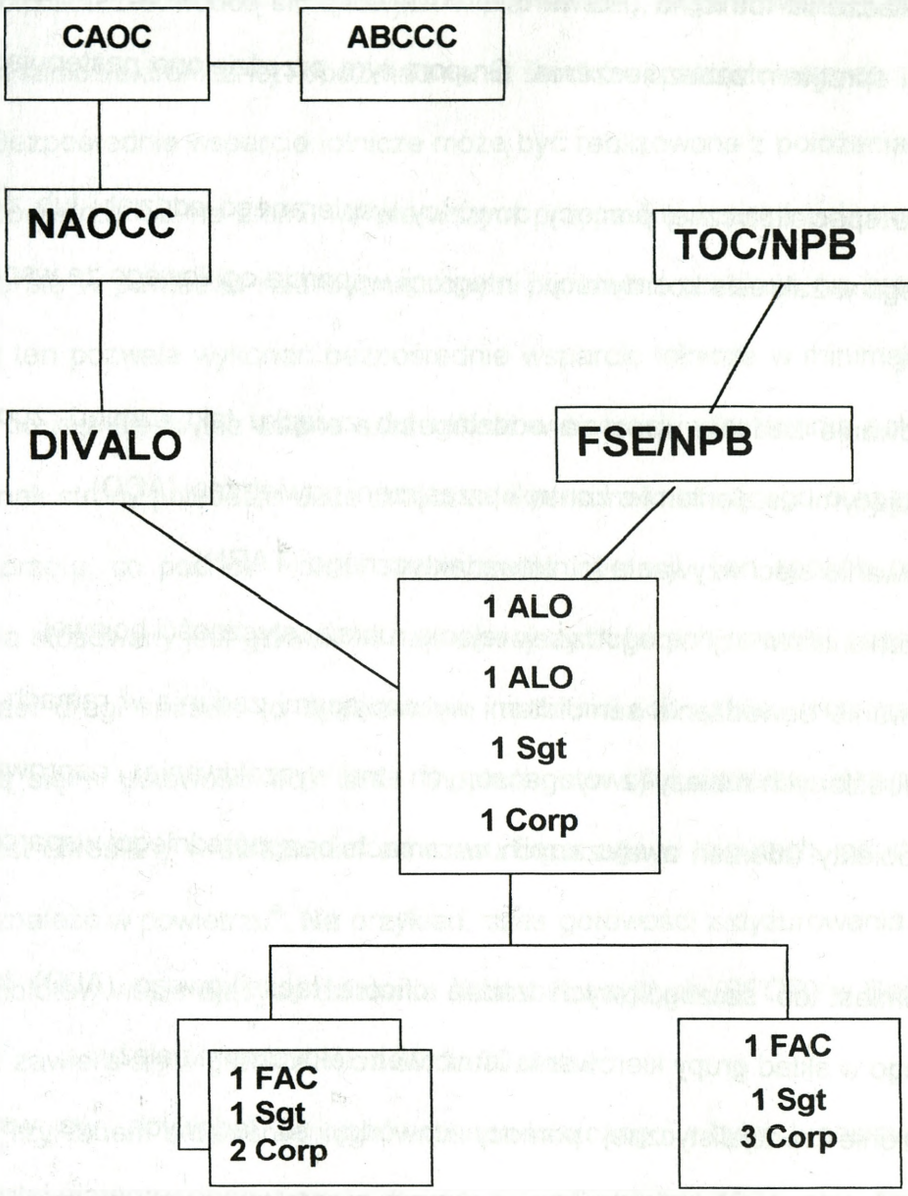

Rys.5. Organizacja ofensywnego wsparcia lotniczego w siłach stabilizacyjnych w Bośni i Hercegowinie.

Powietrzne stanowisko dowodzenia i kierowania na polu walki (ABCCC) może być zorganizowane na samolocie AC – 130 Spectre. Uniwersalność tego samolotu umożliwia wykonywanie również innych zadań realizowanych w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego lub izolacji rejonu działań bojowych. Na szczeblach od dywizji do batalionu występują grupy kierowania lotnictwem taktycznym, w skład których wchodzą oficerowie łącznikowi lotnictwa (Air Liaison Oficer – ALO) oraz ofice-

rowie naprowadzania lotnictwa (Forward Air Controler – FAC) wraz z niezbędnym personelem i sprzętem zabezpieczenia. Grupom tym przydzielono następujące zadania:

- udzielanie specjalistycznej pomocy dowódcy wspieranego oddziału lub związku taktycznego w zakresie koordynacji i integracji wsparcia ogniowego ze wsparciem lotniczym;
- koordynowanie zadania wsparcia oddziału lub związku taktycznego, zgodnie z obowiązującymi ustaleniami o kontroli przestrzeni powietrznej (ACO);
- monitorowanie sieci wzywania lotnictwa taktycznego (TARN);
- dostarczanie informacji o pogodzie w rejonie rubieży styczności bojowej;
- przejmowanie dowodzenia samolotami wykonującymi zadania w ramach wsparcia od określonych rubieży (z wyznaczonych stref wyczekiwania) i naprowadzania ich na obiekty uderzeń zwalczanych w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego.

Natomiast do szczegółowych zadań oficera łącznikowego (ALO) lotnictwa wchodzącego w skład grupy kierowania lotnictwem taktycznym należy:

- zapewnienie specjalistycznej pomocy dowódcy sił lądowych, we wszystkich sprawach związanych z działaniami w ramach ofensywnego wsparcia lotniczego;
- udział w koordynacji ognia sił lądowych z działaniami lotnictwa;
- przyjmowanie, koordynowanie i przekazywanie informacji z AOCC dotyczących czasu i miejsca przelotów i uderzeń lotnictwa taktycznego;
- nadzorowanie działania podległej grupy kierowania lotnictwem taktycznym;
- koordynowanie wykorzystania przestrzeni powietrznej z właściwymi organami kontroli przestrzeni powietrznej;

- współpraca z dowódcą sił lądowych w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu walki radioelektronicznej i obezwładnianiu środków przeciwlotniczych.

Bezpośrednie wsparcie lotnicze może być realizowane z położenia dyżurowania w powietrzu lub na ziemi. W pierwszym przypadku w pełni uzbrojony samolot znajduje się w powietrzu nad wyznaczonym punktem i oczekuje na przydział celu. Sposób ten pozwala wykonać bezpośrednie wsparcie lotnicze w minimalnie krótkim czasie, co jest niezwykle ważne szczególnie w operacji wymuszania pokoju. Z drugiej jednak strony powoduje duże zmęczenie personelu latającego oraz znaczne zużycie sprzętu, co podnosi koszty prowadzenia operacji. Ten sposób prowadzenia wsparcia stosowany jest głównie w najważniejszych fazach operacji pozawojennych. Natomiast drugi sposób, to dyżurowanie na lotniskach, gdzie uzbrojone samoloty znajdują się w gotowości do startu. Stopień gotowości samolotu dyżurującego na ziemi jest określany w zależności od czasu liczonego w minutach, po którym może się on znaleźć w powietrzu[4]. Na przykład, czas gotowości z dyżurowania na lotnisku dla samolotów wspierających działania sił stabilizacyjnych (SFOR) w Bośni i Hercegowinie zawiera się w granicach od 30 do 60 minut.

Przykładem bezpośredniego wsparcia lotniczego w byłej Jugosławii były uderzenia wykonane przez lotnictwo w dniach 10 i 11 kwietnia 1994 roku. Ataki te wykonano na żądanie dowództwa Sił Ochronnych ONZ (UNPROFOR) w celu niedopuszczenia do zajęcia przez wojska stron konfliktu, ustanowionej przez Radę Bezpieczeństwa strefy bezpieczeństwa w Goražđże.

Również na Bałkanach, w lipcu 1995 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych poprosiła o bezpośrednie wsparcie lotnicze NATO dla żołnierzy oddziałów pokojowych ONZ zagrożonych przez siły bośniackich Serbów, posuwające się w kie-

[4] W zależności od stopnia gotowości samolot jest uzbrojony i gotowy do lotu, a załoga może lecz nie musi znajdować się w kabinie.

runku strefy bezpieczeństwa wokół Srebrenicy. Podane przez ONZ cele zostały zaatakowane przez samoloty NATO. Nadzór nad operacją sprawowała Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Izolacja pola walki to działania lotnictwa przeciw naziemnym (nawodnym) celom przeciwnika mogącym bezpośrednio oddziaływać na siły własne (pokojowe). Izolacja pola walki to działania lotnictwa skierowane przeciw siłom i środkom przeciwnika (strony konfliktu), które ze względu na swoje położenie – mogą bezpośrednio wpływać na przebieg walki, ale które nie są jeszcze w niej użyte lub, z jakiś względów taktycznych, nie mogą być użyte. Takie działanie lotnictwa ma na celu izolowanie pierwszorzutowych związków taktycznych przeciwnika (strony konfliktu), zaangażowanych w walce, od wzmocnienia i zaopatrzenia oraz ograniczenie swobody ich manewru. Obiekty zwalczane w ramach izolacji pola walki ustalane są w trakcie połączonego planowania z pokojowymi siłami lądowymi i mogą obejmować: czołgi, bojowe wozy piechoty i inne pojazdy, wojska, węzły drogowe, mosty, cieśniny, stanowiska ogniowe oraz cele wykrywane doraźnie. Połączone planowanie i ustalanie obiektów uderzeń, w ramach izolacji pola walki w operacjach pozawojennych, ma znacznie większe znaczenie niż w tradycyjnych działaniach bojowych.

Przykładów takiego działania lotnictwa można by przytoczyć wiele. Jednak dla potrzeb niniejszej pracy przedstawiono jeden z wielu dramatycznych epizodów, z konfliktu w byłej Jugosławii, kiedy to w rezultacie przedłużających się ataków artylerii bośniackich Serbów na Sarajewo, 30 sierpnia 1995 roku samoloty NATO rozpoczęły naloty na pozycje wojskowe Serbów w Bośni. Naloty wspierały siły szybkiego reagowania ONZ na górze Ingman. Operacje lotnicze rozpoczęto, gdy dowódcy wojskowi ONZ ustalili, że przeprowadzony wcześniej z moździerzy ostrzał Sarajewa pochodził z pozycji bośniackich Serbów. Decyzję o przeprowadzeniu operacji powietrznej pod-

jęli wspólnie naczelny dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych Europy Południowej (CINCSOUTH) oraz dowódca sił ONZ. Podstawą decyzji była rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz decyzje Rady Północnoatlantyckiej z 25 lipca i 1 sierpnia 1995 roku zatwierdzone przez Sekretarza Generalnego ONZ. Wspólnym celem NATO i ONZ było zmniejszenie zagrożenia bezpiecznej strefy Sarajewo oraz odstraszenie przed kolejnymi atakami na miasto lub strefy bezpieczeństwa, doprowadzenie do wycofania ciężkiego sprzętu i uzbrojenia Serbów bośniackich ze strefy wyłącznej wokół Sarajewa, zapewnienie siłom ONZ i personelowi organizacji pozarządowych całkowitej swobody przemieszczania się oraz przywrócenie niczym nieograniczonego ruchu lotniczego w Sarajewie.

3.4. Walka radioelektroniczna

Generalnie walka radioelektroniczna wyraża się w możliwości lokalizowania, nasłuchu oraz przeciwdziałania emisji energii elektromagnetycznej przeciwnika. Koncepcja walki radioelektronicznej obejmuje: ofensywne działania radioelektroniczne (atak), obronę radioelektroniczną oraz wsparcie (rys.6).

Walka radioelektroniczna jest bardzo ważnym rodzajem działań sił powietrznych. W jej ramach lotnictwo może wykonywać:

- obezwładnianie obrony powietrznej przeciwnika (Suppresion of Enemy Air Defence – SEAD);
- ograniczone obezwładnianie obrony powietrznej przeciwnika (Non Lethal SEAD).

Zakłada się, że w ramach operacji pozawojennych w większości przypadków działania te prowadzone będą w środowisku o niskim stopniu zagrożenia (w tzw. stabilnym środowisku).

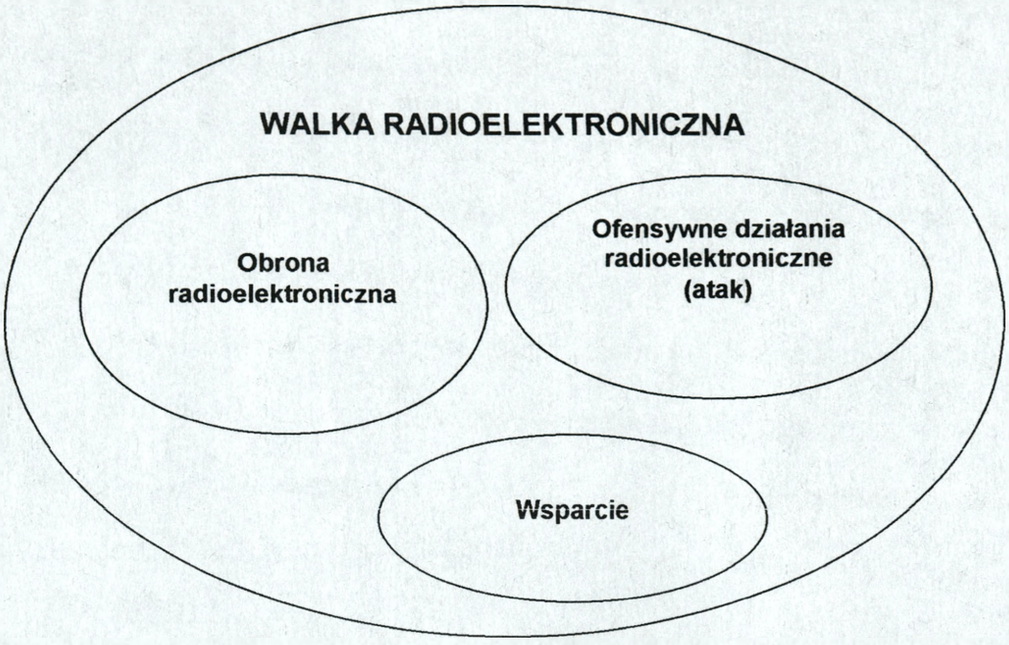

Rys.6. Koncepcja walki radioelektronicznej w operacjach o charakterze innym niż wojna (w tym operacjach pokojowych

Jednakże, nawet w takich warunkach nie można jednoznacznie wykluczyć, możliwości występowania aktów terrorystycznych i działań grup nieregularnych (partyzantów), posiadających przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe. Zwalczanie tego typu środków przeciwlotniczych jest bardzo trudne, a wręcz niemożliwe do wykonania. Tak więc, walka radioelektroniczna jest tym elementem działań, który w dużym stopniu może zrekompensować te problemy, utrudniając przeciwnikowi (stronie konfliktu) zwalczanie samolotów sił pokojowych. Zakres prowadzenia walki radioelektronicznej zależy od rodzaju (typu) prowadzonych operacji pozawojennych. Na przykład, w trakcie działań mających na celu wymuszanie pokoju będzie on większy niż w tradycyjnej operacji utrzymania pokoju. Dlatego zakłada się, że w sytuacjach kiedy nie ma jednoznacznie określonego zagrożenia ze strony przeciwnika (zwa-

śnionego państwa), walka radioelektroniczna jest wystarczającym działaniem zapewniającym bezpieczeństwo własnych samolotów i śmigłowców.

Powietrzna walka radioelektroniczna (aktywna i pasywna) powinna być prowadzona w celu maskowania własnej aktywności oraz uniemożliwienia lub zmniejszenia aktywności działań przeciwnika. Dlatego też wykorzystuje się pełny zakres widma elektromagnetycznego stosowanego przez wojska własne i przeciwnika. Podczas wykonywania zadań bojowych lotnictwo przeznaczone do prowadzenia walki radioelektronicznej stosuje następujące sposoby działań:

- osłonę grup uderzeniowych ze stref dyżurowania poza rejonem prowadzenia operacji pokojowej;
- osłonę grup uderzeniowych samolotami walki radioelektronicznej znajdującymi się w ugrupowaniu bojowym;
- samodzielne poszukiwanie i zwalczanie naziemnych sił obrony powietrznej przeciwnika (strony konfliktu).

Pierwszy z wymienionych rodzajów działań ma na celu uniemożliwienie wykrycia przez przeciwnika kierunku głównego uderzenia lotnictwa (np. ataku na lotniska) i określenie składu grup samolotów. Osłona radioelektroniczna, z reguły realizowana jest przez 2 – 4 specjalne samoloty WRE. Dyżurujące w strefie samoloty mogą jednocześnie wykrywać i zakłócać pracę naziemnych stacji radiolokacyjnych wczesnego wykrywania i naprowadzania, pokładowych stacji celowników radiolokacyjnych samolotów oraz łączności radiowej stanowisk dowodzenia, a także środków naprowadzania lotnictwa myśliwskiego. Z reguły, strefy dyżurowania samolotów WRE znajdują się poza terenem prowadzenia operacji pozawojennych.

Wymienione środki, jak wskazują doświadczenia z przeprowadzonych dotychczas operacji są największym zagrożeniem dla lotniczego komponentu sił pokojo-

wych. Tak więc, obezwładnienie środków OP i OPL ma na celu zapewnienie własnemu lotnictwu korzystnych warunków do wykonania zadań nad terytorium prowadzenia operacji o charakterze innym niż wojna. Cel ten może być osiągnięty w wyniku wyeliminowania stacji radiolokacyjnych, stacji naprowadzania rakiet naziemnych sił obrony powietrznej oraz stanowisk dowodzenia obroną powietrzną i przeciwlotniczą przeciwnika (strony konfliktu nie przestrzegającej ustaleń pokojowych). Zadanie to jest realizowane poprzez obezwładnianie poszczególnych elementów systemu obrony powietrznej i przeciwlotniczej przeciwnika wszystkimi dostępnymi siłami i środkami radioelektronicznymi i ogniowymi sił powietrznych, które powinny być użyte proporcjonalnie do występującego zagrożenia. Określa to zasada stosowania minimalnej siły proporcjonalnej do zagrożenia, a bardzo często ograniczanej tylko do samoobrony. Rażenie ogniowe naziemnych środków obrony powietrznej i przeciwlotniczej w akcjach uprzedzających lub odwetowych jest i prawdopodobnie dalej będzie wyjątkowo rzadko zatwierdzane przez uprawnione do tego organy polityczne. Na zmianę decyzji mogą nawet nie wpływać meldunki pilotów o opromieniowywaniu ich samolotów przez stacje radiolokacyjne strony konfliktu. Alternatywnym rozwiązaniem jest więc zastosowanie środków walki radioelektronicznej, pod warunkiem że dopuszczają to zasady użycia środków walki. Dlatego lotnictwo wyznaczone do prowadzenia walki radioelektronicznej odgrywa znaczącą rolę w operacjach pozawojennych. W trakcie prowadzenia działań nad terytorium operacji innej niż wojna może ono stosować następujące sposoby walki:

- pozorowanie sytuacji powietrznej;
- dezorganizowanie systemu obrony powietrznej i przeciwlotniczej przez obezwładnianie środków dowodzenia i łączności;

- obezwładnianie stacji radiolokacyjnych wykrywania i naprowadzania poprzez ich zakłócanie oraz w sytuacjach ekstremalnych poprzez ogniowe rażenie.

Do tego celu siły powietrzne NATO posiadają specjalne samoloty systemu „Wild Weasel" oraz Tornado – ECR. Środki te umożliwiają wykrywanie, identyfikację i zakłócanie naziemnych sił obrony powietrznej oraz niszczenie ich pociskami przeciwradiolokacyjnymi. W zależności od stopnia zagrożenia oraz stosowanych przez stronę konfliktu środków obrony powietrznej, samoloty te mogą wykonywać loty na średnich lub małych, a nawet bardzo małych wysokościach. Zakłada się, że optymalnymi warunkami wykorzystania uzbrojenia tych samolotów jest prędkość poddźwiękowa i wysokość lotu w granicach od 60 do 300 metrów. Natomiast metody atakowania celów naziemnych najczęściej są takie same jak samolotów uderzeniowych.

Przykładem skutecznego obezwładnienia obrony powietrznej w czasie działań w byłej Jugosławii było wykonanie uderzeń na dywizjony rakietowe znajdujące się na południu Otoki w północno - zachodniej Bośni i Hercegowinie. Ze stanowisk startowych tych dywizjonów, przeprowadzono ataki na dwa samoloty NATO. W następstwie wykonanych misji zwiadowczych miejsce to uznano jako stałe zagrożenie dla samolotów uczestniczących w operacji „zakaz lotu". W związku z tym, 23 listopada 1994 roku samoloty NATO wykonały uderzenia lotnicze na pozycje dywizjonów rakietowych, zgodnie z zasadami użycia środków walki, które wcześniej publicznie zostały zapowiedziane. Atak ten przeprowadzono w ścisłej koordynacji z UNPROFOR[5]. Również w czasie ostatniego konfliktu w Kosowie siły NATO położyły duży nacisk na działania związane z pokonywaniem obrony powietrznej. Dlatego jako pierwsze samoloty taktyczne w operacji w Kosowie (Allied Force) wystartowały niemieckie samoloty przełamania obrony powietrznej Tornado – ECR. Dużym zaskoczeniem dla

ekspertów wojskowych śledzących ten konflikt okazała się bierna postawa serbskiego zintegrowanego systemu obrony powietrznej, który wbrew temu do czego był przeznaczony, nie podjął walki z lotnictwem i siłami rakietowymi NATO. Dywizjony rakietowe prowadziły natomiast ograniczony ogień do „starannie" wybranych samolotów (pojedyncze maszyny operujące z dala od taktycznych grup bojowych), szeroko przy tym stosując manewr i działając z zaskoczenia (tzw. zasadzki ogniowe). Większość sprzętu została umiejętnie rozśrodkowana i zamaskowana. Jednocześnie „puste odpalenia" samonaprowadzających pocisków przeciwradiolokacyjnych były przyczyną użycia bardzo realistycznie wykonanych makiet, do złudzenia imitujących pracę prawdziwych środków radiolokacyjnych. Pomimo tych trudności, według oficjalnych źródeł NATO zniszczono między innymi:

- 2 dywizjony rakietowe wyposażone w przeciwlotnicze zestawy rakietowe (PZR) S – 75 M.;
- 10 dywizjonów rakietowych wyposażonych w PZR S – 125m.;
- 3 baterie PZR KUB – M2.

3.5. Taktyczne rozpoznanie powietrzne

Rozpoznanie taktyczne to działania prowadzone w celu zdobycia informacji rozpoznawczych, poprzez obserwację wzrokową lub stosowanie aparatury rozpoznawczej z wykorzystaniem statków powietrznych. Celem taktycznego rozpoznania powietrznego jest zapewnienie aktualnych i dokładnych informacji na temat położenia, składu, działań i ruchu sił przeciwnika oraz monitorowanie działań własnych. W operacjach pozawojennych rozpoznanie taktyczne jest równie ważne, jak w działaniach konwencjonalnych. Zakres i intensywność działań związanych z rozpoznaniem powietrznym będą zależały od sytuacji w jakiej znajdują się zwaśnione strony (spór,

[5] UNPROFOR – United Nations Pretection Force – Siły Ochronne Narodów Zjednoczonych.

konflikt, wojna), a tym samym od rodzaju (typu) wykonywanej operacji. Na przykład, w okresie pokoju kiedy prowadzone są działania dyplomatyczne rozpoznanie taktyczne ma za zadanie uzupełnianie informacji uzyskiwanych z innych źródeł rozpoznania w celu uprzedzenia o możliwości wystąpienia konfliktu. W okresie narastającego napięcia i kryzysu rozpoznawane są obszary przygraniczne i wody międzynarodowe, przede wszystkim w celu określenia zamiarów przeciwnika. Rozpoznanie taktyczne jest szczególnie ważne w przypadku konfliktu wewnętrznego. W tego rodzaju konfliktach jego znaczenie wynika głównie z faktu, że najczęściej sytuacja w obszarze prowadzenia operacji zmienia się jak w kalejdoskopie. Tak częste i trudne do przewidzenia zmiany są następstwem działań nieregularnych (partyzanckich), które są ulubionym sposobem prowadzenia walki przez strony konfliktu.

3.6. Operacje wspierające

Operacje wspierające prowadzone są praktycznie we wszystkich rodzajach działań, związanych z wykonywaniem zadań w ramach operacji pozawojennych i są równie ważne, jak te z użyciem środków bojowych.

Obserwacja przestrzeni powietrznej i terytorium konfliktu mająca na celu wczesne ostrzeganie realizowana jest przez Siły Wczesnego Ostrzegania NATO. Dzięki posiadanym na wyposażeniu samolotom systemu AWACS zapewniają one monitorowanie przestrzeni powietrznej oraz wczesne ostrzeganie stosownych dowództw i instytucji o działaniach w zagrożonym rejonie (np. rejonie konfliktu). Ponieważ siły te już w okresie pokoju prowadzą rutynowe działania patrolowe to można powiedzieć, że rozpoczynają one działania określone mianem pozawojennych. Nie inaczej było w konflikcie bałkańskim, gdzie samoloty Powietrznego Systemu Wykrywania i Powiadamiania (AWACS) rozpoczęły operacje monitorowania już w październiku 1992 roku, wspierając Rezolucję 781 Rady Bezpieczeństwa ONZ, która

ustanowiła strefę zakazu lotów nad Bośnią i Hercegowiną. Dane na temat ewentualnych naruszeń strefy zakazu lotów były regularnie przekazywane stosownym władzom ONZ. Obserwacja przestrzeni powietrznej i terytorium konfliktu prowadzona jest za pomocą systemów AWACS oraz JSTARS. W zależności od postawionych zadań siły te mogą prowadzić tylko obserwację przestrzeni powietrznej, lub dodatkowo wykorzystując system JSTARS (E – 8) obserwację terytorium konfliktu. Zasady użycia tego systemu są podobne do zasad użycia systemu AWACS. Różnica polega jedynie na tym, że JSTARS skupia swoją działalność na wykrywaniu celów naziemnych.

Na przykład, w operacji wymuszania pokoju prowadzonej w Zatoce Perskiej, w lutym 1991 roku natarcie wojsk lądowych wspierane było przez JSTARS. System ten skutecznie pozwolił wykryć, zlokalizować i zidentyfikować ruchome cele na powierzchni ziemi w każdych warunkach atmosferycznych. Informacje o ruchach wojsk irackich i o wycofujących się kolumnach umożliwiły kierowanie przeciw nim samolotów oraz ognia artylerii.

Z kolei w czasie konfliktu w Kosowie interesujące było zestrzelenie dwóch ostatnich samolotów MiG – 29, gdyż miało ono ścisły związek ze skutecznym funkcjonowaniem systemów AWACS. Zadaniem serbskich samolotów myśliwskich było sprawdzenie, czy istnieje możliwość pokonania systemu obrony powietrznej NATO, opartego na dyżurujących w powietrzu samolotach AWACS E – 3 oraz samolotach myśliwskich F – 15 C, F – 16 i F – 18 na kierunku dolotu do bazy lotniczej Aviano. Dowódcy serbskich sił powietrznych sądzili, że w tak skomplikowanej sytuacji powietrznej, gdzie w powietrzu znajdowało się bardzo wiele samolotów Sojuszu, lecące MiGi – 29 nie zostaną wykryte i rozpoznane jako obce, a tym samym ich misja zakończy się sukcesem. Niespodziewane uderzenie na bazę lotniczą w Aviano mogło

przynieść wymierne rezultaty w postaci zniszczonego sprzętu oraz potężny wydźwięk polityczny.

Tankowanie w powietrzu pozwala na szybkie przemieszczenie, zarówno samolotów bojowych, jak i transportowych z maksymalnym obciążeniem na duże odległości. Ułatwia to elastyczne reagowanie na zmieniającą się sytuację bojową w obszarze konfliktu. Stosując tankowanie w powietrzu można wykorzystać lotniska znajdujące się poza obszarem konfliktu. Dzięki temu lotnictwo, biorące udział w operacji pozawojennej nie jest dodatkowo narażone na uderzenia ze strony uczestników konfliktu.

Na przykład, w czasie „Pustynnej Burzy" w dniu 16 stycznia siedem samolotów bombowych typu B – 52 wystartowało z bazy lotniczej w Braksdale. Samoloty te przenosiły 35 pocisków Cruise, które przeznaczone były do wykonania uderzenia na cele strategiczne w okolicach Bagdadu. Misja ta byłaby niemożliwa do wykonania, gdyby nie wsparcie ze strony samolotów tankowania w powietrzu. Dzięki temu grupa uderzeniowa samolotów B - 52 pokonała dystans ponad 14 000 mil, w ciągu 35 godzin. Była to najdłuższa misja w historii działań bojowych lotnictwa. Samoloty tankowania w powietrzu dostarczyły bombowcom około 5 000 funtów paliwa.

Operacje transportu powietrznego mogą być realizowane z wykorzystaniem samolotów i śmigłowców w obszarze prowadzenia operacji, jak i pomiędzy teatrami. Transport powietrzny obejmuje:

- wcześniej zaplanowane usługi transportowe obejmujące planowe przerzuty pomocy i personelu zabezpieczenia oraz zaopatrzenia;
- działania lotniczego zabezpieczenia logistycznego prowadzone w celu wyładunku, dystrybucji i wycofania stanu osobowego, środków materiałowych;

- działania powietrzno – desantowe obejmujące przerzut sił bojowych i ich zabezpieczenia logistycznego do rejonu operacji metodą desantu spadochronowego, desantu śmigłowcowego;
- medyczną ewakuację, obejmującą przewóz pacjentów transportem lotniczym do i między ośrodkami medycznymi.

Transport powietrzny jest przede wszystkim środkiem przewozu wojsk i ładunku. Jednak bardzo często postrzegany jest również jako narzędzie do budowy zaufania pomiędzy stronami konfliktu a siłami pokojowymi. Wynika to z faktu, że właśnie transport powietrzny zajmuje się przewozem kluczowych dla rozwiązania kryzysu osób. Najczęściej są to przywódcy państw, będących stronami kryzysu (lub ich przedstawiciele), zespoły mediacyjne (mediatorzy), obserwatorzy, członkowie organizacji humanitarnych lub innych organizacji pozarządowych, przedstawiciele środków masowego przekazu oraz siły mające ubezpieczać te zespoły. Transport powietrzny bardzo często jest jedynym środkiem mogącym dostarczyć lekarzy, specjalistów mogących naprawić niezbędne do normalnego życia urządzenia oraz innych bardzo ważnych w danej chwili osób, bądź też organizacji do obszaru objętego konfliktem. Ponadto, stwarza możliwość reagowania na niestabilną sytuację polityczną poprzez zapewnienie siłom sojuszu wysokiej mobilności.

W celu skutecznego wykonania zadań wynikających z prowadzonej operacji pokojowej Dowódca Komponentu lotniczego powołuje specjalnie, lub wykorzystuje istniejące wcześniej Regionalne Centrum Koordynacji Transportu Powietrznego (RALCC). Centrum to jest zorganizowane w taki sposób, aby po niewielkich zmianach można je było dostosować do działania wspólnie z organizacjami humanitarnymi i organami działającymi pod nadzorem Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Uchodźców. Tak więc, może ono funkcjonować jako element dowództwa kompo-

nentu lotniczego Połączonych Sił lub jako samowystarczalny moduł. Centrum to jest jedynym miejscem przeznaczonym do planowania, koordynacji i zarządzania operacjami transportu powietrznego. Dowódca tego centrum (ośrodka) odpowiada za realizację wszystkich zadań transportu powietrznego, wykonywanych przez jednostki lotnicze i przydzielone jednostki śmigłowców transportowych.

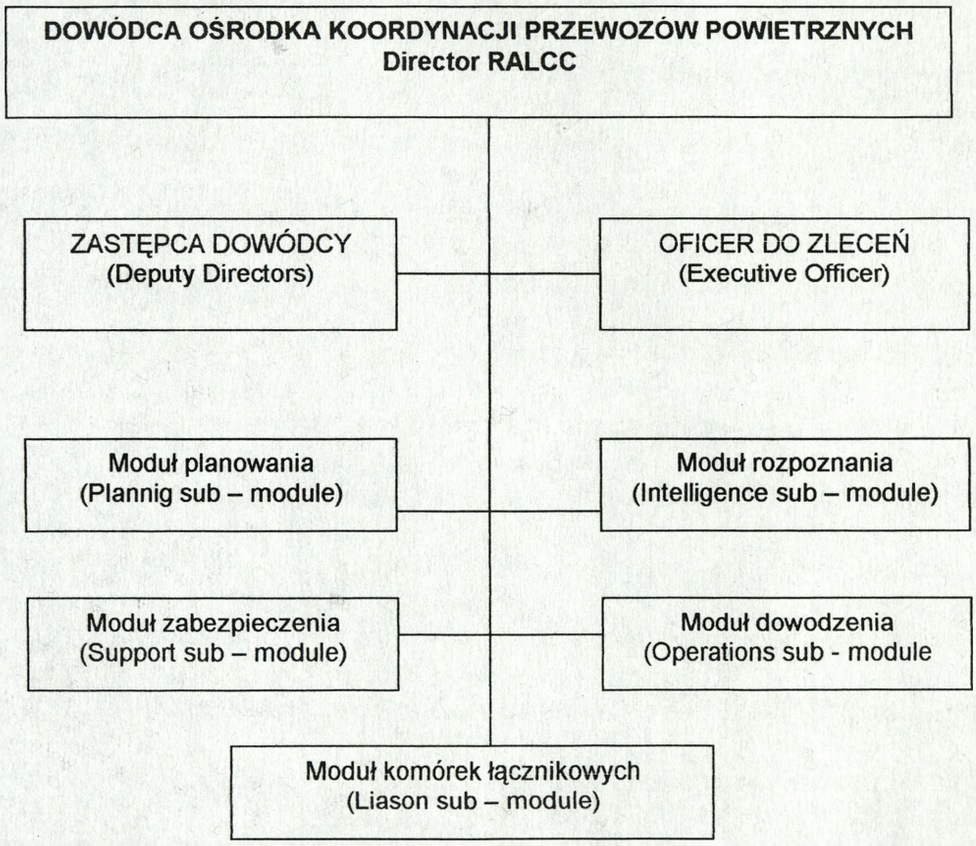

Rys. 7.Ogólna struktura organizacyjna Ośrodka Koordynacji Przewozów Powietrznych.

Struktura tego centrum (ośrodka) zawiera następujące moduły (komórki) funkcjonalne):

- planowania;
- dowodzenia;
- rozpoznania;
- zabezpieczenia;
- łącznikowe.

Generalnie struktura organizacyjna i funkcjonalna Centrum Koordynacji Przewozów Powietrznych jest zbliżona do struktur innych stanowisk dowodzenia sił powietrznych (np. CAOC). Działania Centrum realizowane są w ścisłym współdziałaniu z nadrzędnymi w stosunku do niego Połączonym Ośrodkiem Koordynacji Przemieszczeń (Joint Movements Coordination Centre - JMCC) oraz Ośrodkiem Koordynacji Przemieszczeń Dowództwa Sił Sojuszniczych Europy.

Do transportu powietrznego mogą być wykorzystywane różnorodne statki powietrzne, od lekkich śmigłowców transportowych do ciężkich samolotów transportowych. Zarówno jeden jak i drugi środek transportu powietrznego odgrywa bardzo ważną rolę w operacjach pozawojennych. Śmigłowce pomimo tego, że przenoszą relatywnie mniejszy ładunek w stosunku do samolotów transportowych głównie na małe odległości to w przeciwieństwie do samolotów są w stanie prowadzić działania niemal w każdym terenie, również z przygotowanych doraźnie lądowisk. Bardzo często w prowadzonych operacjach pozawojennych są jedynym środkiem mogącym dostarczyć żywność i pomoc medyczną w trudno dostępne rejony. Z kolei samoloty transportowe mają większą prędkość, zasięg oraz mogą przenosić większy ładunek użyteczny, co może mieć duży wpływ na skuteczność prowadzonych operacji poza wojennych. Z reguły dowódcy komponentu lotniczego sił pokojowych dysponują za-

równo samolotami, jak i śmigłowcami, dzięki czemu zapewniają one dużą elastyczność sił pokojowych w zakresie szybkiej zmiany położenia i reagowania na zmieniającą się sytuację w obszarze prowadzenia operacji.

Znaczenie transportu powietrznego w przyszłych działaniach sił sojuszu jest bardzo istotne. Przyjęta nowa strategia NATO wyraźnie wskazuje na możliwość zwiększenia zakresu i skali operacji wojskowych prowadzonych poza terytorium Sojuszu, w tym głównie operacji pozawojennych. Oznacza to, że transport powietrzny będzie odgrywał jeszcze większą rolę niż dotychczas. Świadomość użycia naszych wojsk w operacjach pozawojennych Sojuszu wymusza konieczność gruntownego przewartościowania w podejściu do problemu transportu powietrznego. Najczęściej transport powietrzny odgrywa dominującą rolę w operacjach humanitarnych.

Jedną z pierwszych, przeprowadzonych przez lotnictwo operacji niesienia pomocy humanitarnej był trwający od 26 czerwca 1948 roku do 30 września 1949 roku most powietrzny do Berlina Zachodniego w ramach amerykańskiej operacji **„Vittles"** i brytyjskiej **„Plane Fare".** Operacja ta oprócz zapewnienia mieszkańcom miasta żywności i opału, a całej zachodniej strefie okupacyjnej również paliwa i innego zaopatrzenia przyczyniała się do zapobieżenia eskalacji kryzysu ze Związkiem Radzieckim, a więc była w dużym stopniu również operacją zapobiegania konfliktom (conflict prevention). Łącznie w ciągu ponad 15 miesięcy funkcjonowania mostu powietrznego, amerykańskie i brytyjskie lotnictwo transportowe przewiozło ponad 2,3 miliona ton ładunków w trakcie prawie 270 tysięcy samolotolotów. Przewozy powietrzne prowadzono z lotnisk w brytyjskiej i amerykańskiej strefie okupacyjnej, odpowiednio do lotnisk Gatow oraz Tempelhof. Realizowano je systemem potokowym (string of aircraft) w ciągu całej doby, z trzyminutowymi przerwami między lądowaniem poszczególnych maszyn. Efektem prowadzonych operacji stało się przełamanie

radzieckiej blokady i zapobieżenie konfliktowi z dotychczasowym sojusznikiem. W trakcie operacji, w 12 katastrofach zginęło 30 ludzi. Podkreślenia wymaga fakt, że most powietrzny do Berlina był prowadzony w początkowym okresie zimnej wojny, w warunkach ostrego kryzysu politycznego i militarnego.

Lata dziewięćdziesiąte są okresem, który obfituje w konflikty i kryzysy o mniejszej skali, tym niemniej będące powodem poważnych klęsk humanitarnych. Klasycznym przykładem niesienia pomocy humanitarnej na obszarach objętych wojną domową w warunkach dezintegracji państwa są operacje **Provide Relief**, **Restore Hope** i **Continue Hope** przeprowadzone w Somalii. Wojna domowa i długotrwała susza w 1991 spowodowały głód i zagrożenie życia ponad 1,5 miliona ludzi (z 6 milionów mieszkańców). Tylko 20% pomocy humanitarnej docierało do głodujących, resztę rozkradano.

Planując operację „Provide Relief" (Przywrócić nadzieję) podzielono ją na cztery etapy. Pierwszy z nich obejmował lądowanie amerykańskiej piechoty morskiej na plażach niedaleko lotniska w Mogadiszu. Całe zaplecze logistyczne potrzebne do założenia baz miało być przetransportowane ze statków na ląd. Do wsparcia lotniczego przeznaczono lotniskowiec USS „Ranger", krążący wraz z dwoma okrętami eskorty niedaleko somalijskiego wybrzeża. Czas trwania pierwszej fazy określono na jeden tydzień. W drugim etapie zaplanowano przerzucenie ze Stanów Zjednoczonych 16 tysięcy piechoty morskiej oraz 10 tysięcy żołnierzy do miejscowości Baidoa. Jednostki te po rozwinięciu się w głębi kraju otrzymały zadanie zajęcia miast: Oddur, Belet Uleni Jalalaxi. W między czasie jednostki inżynieryjne miały za zadanie naprawić drogi i zapewnić sprawny transport samochodowy. W kolejnej trzeciej fazie, celem działań sił pokojowych było rozszerzenie stref kontroli ONZ na południe, w kierunku portu Kismaju i lotniska w Barderze. Zakładano, że poprzez umocnienie się sił

głównych na wybrzeżu, zapewni się drogi ewentualnej ewakuacji. Stopniowo siły amerykańskie miały być zastępowane kontyngentami z innych krajów. Kontyngenty te miały rozpocząć czwarty etap operacji, polegający na:

- nadzorowaniu porozumienia pokojowego między wszystkimi zwalczającymi się frakcjami;
- powołaniu rządu jedności narodowej;
- rozbrojeniu klanów;
- odbudowy gospodarki kraju.

Celem nadrzędnym operacji **„Provide Relief"** (14.08. 1992 – 8. 12. 1992) było dostarczenie żywności i środków medycznych głodującym. Organizacje pomocy humanitarnej ONZ oraz pozarządowe były wspierane przez lotnictwo transportowe USA (4 samoloty C -141, 14 samolotów C-130) działające z lotniska Mombassa w Kenii, które w ciągu sześciu miesięcy przewiozły około 48000 ton ładunków do dwóch punktów rozdziału pomocy w Somalii. Ze względu na zagrożenie ze strony uzbrojonych grup operację „Provide Relief" oficjalnie zakończono (de facto rozwinięto na jej bazie operację „Restore Hope"). Następna operacja „Restore Hope" prowadzona była od 4 grudnia 1992 do 4 maja 1993 roku. Obejmowała ona ochronę przez siły UNITAF działań pomocy humanitarnej oraz wymuszanie pokoju. Lotnictwo kontynuowało realizację zadań transportowych (8 samolotów C -130 z USAF, 2 samoloty C -130 z RAF i 3 C -160 z Luftwaffe). W kolejnych miesiącach operacji ilość samolotów transportowych wzrastała (dodatkowo 14 C -130 z USAF, 5 cywilnych C -130, 2 C -130 z Belgijskich Sił Powietrznych). Samoloty transportowe wydzieliły również: Rosja, Włochy, Kanada, Francja i Holandia i Nowa Zelandia. Ilość samolotów była zmienna, a część zadań realizowały samoloty nie wydzielone do operacji, lecz jedy-

nie realizujące zadania na jej korzyść (np. 395 s/l C-5, C -141 wykonanych przez amerykańskie Dowództwo Mobilności Powietrznej).

Ocenia się, że łącznie w trzech operacjach w Somalii uratowano przed śmiercią głodową około 1 miliona ludzi oraz ograniczono skalę i intensywność wojny domowej. Operacje w Somalii wykazały potrzebę scentralizowania planowania użycia lotnictwa oraz utworzenia jednego ośrodka decyzyjnego w tym zakresie. Uwidoczniło się także znaczenie odpowiednio rozbudowanej infrastruktury lotniskowej. Zdobyte w tej operacji doświadczenia z powodzeniem wykorzystano w innych regionach świata: w 1994 roku podczas kryzysu haitańskiego oraz w 1995 podczas rozmieszczania wojsk NATO w Bośni i Hercegowinie, na mocy porozumienia z Dayton, kończącego wojnę domową w byłej Jugosławii. W tych operacjach nie mogło dojść do powtórzenia błędów, których stosunkowo wiele popełniono w Somalii.

Od 5 kwietnia 1991 do 24 lipca 1994 roku prowadzono na terenach północnego Iraku operację **„Provide Comfort"**. Jej celem było niesienie pomocy humanitarnej uchodźcom Kurdyjskim, których ponad 1,5 miliona po nieudanej rewolcie przeciw rządowi Iraku koczowało w górach przy granicy z Turcją i Irakiem. Lotnictwo oprócz zadań osłonowych dostarczało zaopatrzenie uchodźcom i siłom wojskowym realizującym ochronę uchodźców. Ze względu na jednoczesną realizację dwóch powyższych zadań przez te same jednostki lotnictwa występowały trudności w koordynacji działań. Do końca operacji połączone siły francusko – brytyjsko- amerykańskie dostarczyły drogą powietrzną 12500 ton zaopatrzenia (6000 ton zrzutów i 6500 ton śmigłowcami).

Lotnictwo transportowe wykorzystywane jest również w przypadkach klęsk żywiołowych. Jednym z ostatnich przypadków takiego użycia lotnictwa była operacja **„Fuerte Apoyo"** (Strong Support) prowadzona od października 1998 roku do 10 lu-

tego 1999 roku w Hondurasie, Nikaragui, Gwatemali i Salwadorze. Celem operacji było niesienie pomocy ofiarom huraganu Mitch. Lotnictwo sił lądowych wspierając lotnictwo państw dotkniętych skutkami huraganu wykorzystując bazy lotnicze w Hondurasie i Gwatemali siłami 39 śmigłowców i 6 samolotów realizowało transport żywności, zaopatrzenia medycznego oraz prowadziło ewakuację rannych i chorych. W pierwszej fazie operacji dostarczono 1141 ton żywności, 42,5 tony medykamentów oraz 264860 litrów wody pitnej. W kolejnych fazach operacji udział lotnictwa był mniejszy, gdyż w tym czasie przede wszystkim odbudowywano zniszczoną (nawet w 60%) infrastrukturę komunikacyjną (drogi, mosty, łączność). Wysiłkiem 80 samolotolotów C-141 dostarczono wówczas ciężki sprzęt. Cechą charakterystyczną operacji **„Fuerte Apoyo"** było uprzedzające w stosunku do huraganu podwyższenie gotowości wydzielonych jednostek lotnictwa oraz opracowanie planów ich użycia. Pozwoliło ta na natychmiastowe podjęcie skoordynowanej akcji ratowniczej. Bazy lotnicze stały się również punktami tranzytowymi dla pomocy humanitarnej ze strony innych państw, organizacji międzynarodowych oraz organizacji pozarządowych. Podobnie w operacji **„Fiery Vigil"** przeprowadzonej od 16 do 25 czerwca 1991 roku lotnictwo morskie wykorzystano do ewakuacji niemal 19 tysięcy osób z bazy sił powietrznych USA Clark, a następnie bazy sił morskich USA Subic Bay ze względu na erupcję w ich bezpośredniej bliskości wulkanu Mt. Pinatubo. Śmigłowce sił morskich przewoziły ewakuowanych ludzi na 17 okrętów 7 Floty, a następnie z okrętów na wyspę Cebu na południu Filipin, skąd dalszy transport zabezpieczały samoloty sił powietrznych. Wcześniejsze prognozy sejsmologów i wulkanologów pozwoliły na zaplanowanie operacji i odpowiednią koordynację działań.

Większość operacji pomocy humanitarnej realizowanych w warunkach niewystępowania kryzysu o charakterze militarnym lub konfliktu prowadzona jest przez jednostki lotnictwa w ramach zadań czasu pokoju. Z reguły, przynajmniej w początkowych okresach operacji nie tworzy się oddzielnych zgrupowań i nie zmienia istniejącego systemu dowodzenia. Lotnictwo wojskowe tworzy zręby systemu kierowania lotniczą częścią operacji pomocy humanitarnej, koordynując wykorzystanie przestrzeni powietrznej i lotnisk. W operacjach prowadzonych w warunkach kryzysu lub konfliktu militarnego zadania realizowane przez lotnictwo oprócz przewozów powietrznych obejmują także działania osłony i ochrony, odstraszania i pokazu siły w celu zapewnienia bezpieczeństwa organizacjom i osobom zaangażowanym w niesieniu pomocy humanitarnej.

Reasumując można śmiało stwierdzić, że udział w operacjach niesienia pomocy humanitarnej jest jednym z najczęściej realizowanych przez lotnictwo zadań w ramach operacji pozawojennych. W zależności od charakteru i skali klęsk żywiołowych, katastrof przemysłowych lub humanitarnych zakres i sposób wykorzystania lotnictwa były zróżnicowane. Zasadniczo odmienne warunki wykonania zadań występowały w przypadku prowadzenia operacji niesienia pomocy humanitarnej na terenach nie objętych kryzysem militarnym w stosunku do obszarów, gdzie prowadzone były różnego rodzaju działania zbrojne.

Działania poszukiwania i ratowania (SAR) mogą obejmować użycie mieszanego lub rotacyjnego skrzydła lotniczego, wyspecjalizowanych zespołów odpowiednio wyposażonych w specjalistyczny sprzęt[6]. Zasadniczym zadaniem tych działań jest poszukiwanie i ratowanie personelu będącego w niebezpieczeństwie i to za-

[6]Siły ratownicze mogą również wykonywać inne zadania, takie jak: ratownictwo na korzyść cywilnych organizacji, medyczny transport lotniczy, pomoc w klęskach żywiołowych oraz międzynarodowa pomoc w zakresie poszukiwania i ratownictwa.

równo na morzu jak i na ziemi. Filozofia operacji związanych z lokalizowaniem i ratowaniem oparta jest na zasadzie odzyskiwania i przywracania pojedynczych pilotów lub też załóg do dalszych działań. Bardzo często zlokalizowanie pilota lub załogi wymagać może użycia samolotów systemu wczesnego ostrzegania i naprowadzania (AWACS), samolotów systemu JSTARS, samolotów rozpoznawczych, a nawet systemów satelitarnych. Natomiast do transportu odnalezionych pilotów (załóg) wykorzystuje się śmigłowce. Zazwyczaj do określonego obszaru, w którym prowadzona będzie akcja ratownicza lecą dwa śmigłowce z danej jednostki ratowniczej (zasadniczy i zapasowy). W przypadku, gdy dowódca zasadniczego śmigłowca będący jednocześnie dowódcą grupy jest niezdolny do wykonania zadania, przejmuje je dowódca śmigłowca zapasowego. Każda operacja zakończona powodzeniem zwiększa możliwości sił powietrznych w trzech aspektach. Po pierwsze, dzięki takim działaniom zapewnia się odzyskanie kluczowych dla prowadzenia operacji pokojowej osób. Po drugie, operacje poszukiwania i ratowania bardzo często wpływają również na politykę wewnętrzną i międzynarodową, poprzez uniemożliwienie przeciwnikom (stronom konfliktu) uzyskania od przejętego personelu informacji o charakterze wywiadowczym i propagandowym. Po trzecie, skuteczne operacje poszukiwania i ratowania wpływają na podniesienie stanu moralnego personelu latającego.

Specjalne operacje powietrzne są działaniami powietrznymi prowadzonymi przez specjalnie zorganizowane, wyszkolone i wyposażone siły w celu osiągnięcia wojskowych, politycznych, ekonomicznych lub psychologicznych celów za pomocą użycia niekonwencjonalnych środków wojskowych. Operacje te prowadzone są w czasie pokoju, kryzysu i konfliktu, samodzielnie lub w koordynacji z operacjami sił specjalnych lub wojsk lądowych i marynarki wojennej.

W czasie ostatniego konfliktu w Kosowie, oprócz innych działań prowadzono również wojną psychologiczną, wykorzystując do tego celu specjalnie przygotowane samoloty EC – 130 Combat Solo. Jednocześnie lotnictwo NATO prowadziło zintensyfikowaną akcję ulotkową oraz uderzenia lotnicze na obiekty państwowej telewizji jugosłowiańskiej. Ataki na studia nadawcze, przekaźniki i odbiorniki spowodowały, że pomimo podejmowanych na szeroką skalę wysiłków telewizja jugosłowiańska zamilkła. Siły pokojowe wykorzystały to transmitując na tych samych częstotliwościach z samolotów EC – 130E programy w języku serbskim. Dopiero wtedy ludność serbska zobaczyła i usłyszała co się dzieje w Kosowie i obozach uchodźców w Albanii oraz Macedonii.

Zrzuty powietrzne umożliwiają dostarczenie personelu sił pokojowych oraz różnego rodzaju środków i materiałów z powietrza podczas lotu samolotów. Zrzuty z reguły dokonywane są w wyznaczonych wcześniej, ściśle określonych strefach. Większość procedur dotyczących tego rodzaju działań odnosi się do zrzutów ciężkiego sprzętu i personelu wykonywanych na spadochronach. Inny sposób działaniach to tak zwane zrzuty swobodne, które mogą być realizowane w przypadku małych ładunków. Z reguły dotyczy to żywności, która nie wymaga żadnego dodatkowego przygotowania (w momencie zrzutu jest ona gotowa do spożycia). Dzięki tego typu operacjom dowódca połączonych sił posiada możliwość zaskoczenia przeciwnika i uzyskuje swobodę manewru, co nie zawsze jest możliwe w przypadku transportu powietrznego. Posiada możliwość szybkiego użycia sił w wielu różnych obszarach zainteresowania. Do najważniejszych zalet tego rodzaju działań eksperci zaliczają: krótki czas przebywania w strefie zrzutu oraz brak konieczności korzystania z lotnisk i lądowisk.

3.7. Dowodzenie siłami powietrznymi w operacjach pozawojennych

Złożoność działań pozawojennych oraz zaangażowanie w nich wielu różnych instytucji i organizacji międzynarodowych, organizacji pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych wymusza przygotowanie takiego systemu (struktury) dowodzenia, który zapewni sprawne przeprowadzenie każdej operacji. W przypadku użycia sił Sojuszu Północnoatlantyckiego, szczebel strategiczny w tym systemie stanowi Rada Północnoatlantycka, która przygotowuje wytyczne oraz kontroluje przebieg operacji. Całość uprawnień w sferze wojskowej delegowana jest do jednego z dwu głównych dowódców wojskowych SACEUR lub SACLANT, który z kolei wyznacza dowódcę Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF)[7]. Koncepcja CJTF ma na celu zwiększenie zdolności operacyjnej w przypadku prowadzenia działań poza obszarem Sojuszu. Siły te składają się z elementów mobilnych, wielonarodowych o złożonej strukturze funkcjonalnej oraz różnej wielkości (liczebności). Ogólny schemat CJTF przedstawiono na rysunku 8.

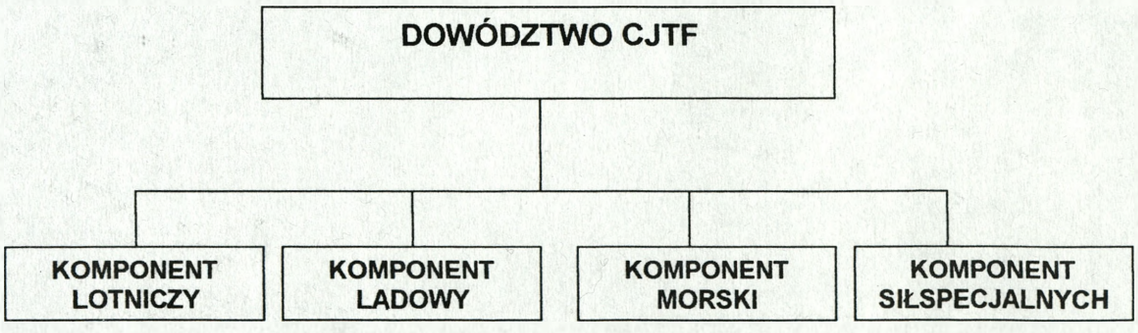

Rys.8. Ogólna struktura Sojuszniczych Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF).

Czynnikiem w znacznym stopniu wpływającym na system (strukturę) dowodzenia są zadania jakie będą miały do wykonania Połączone Siły. W optymalnym wariancie

może występować komponent lądowy, morski, lotniczy, logistyczny oraz sił specjalnych.

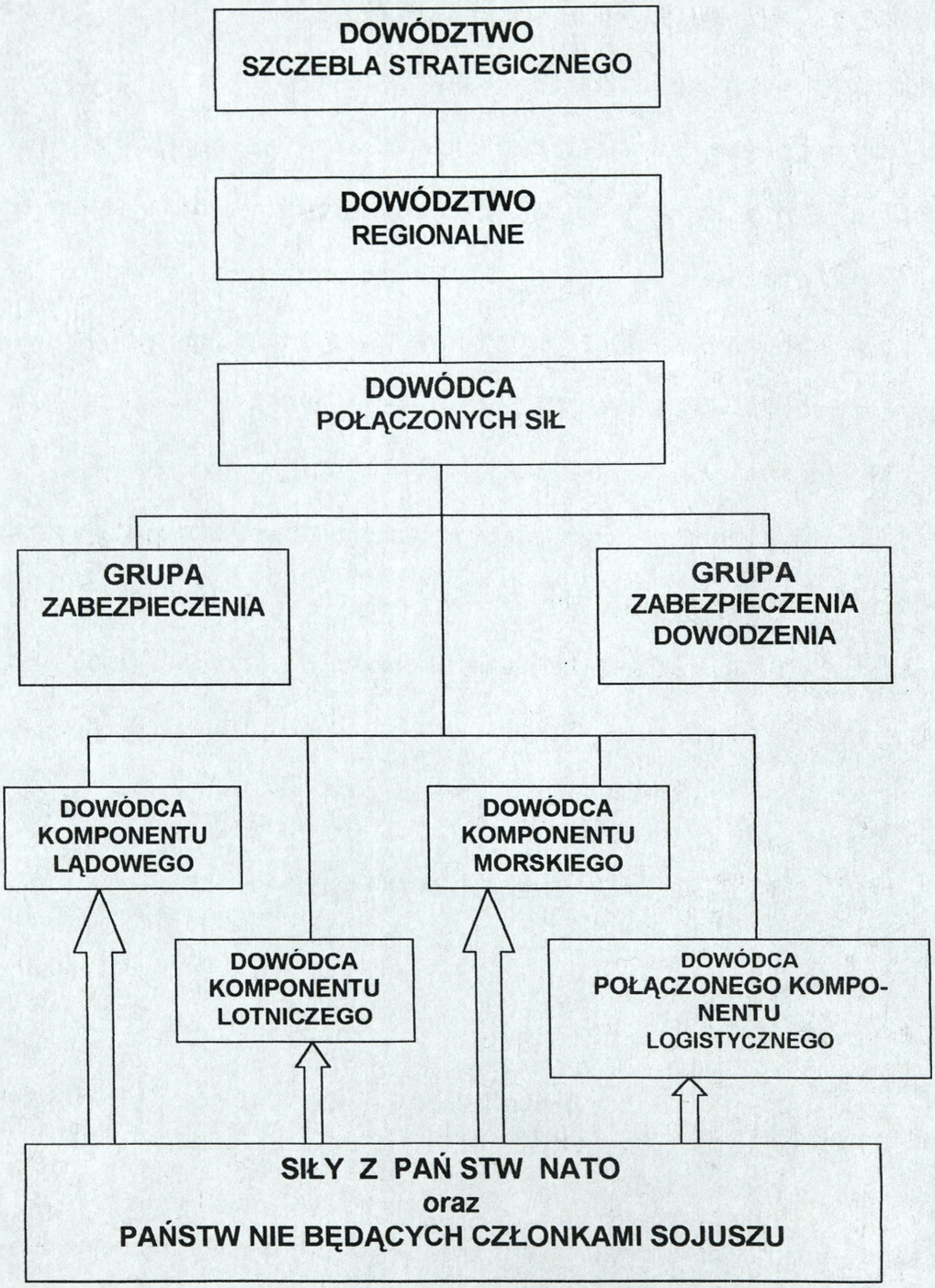

Rys.9. System dowodzenia w operacjach pozawojennych.

[7] Bardzo często w literaturze przedmiotu można spotkać określenie „ Siły Połączone".

Z reguły wariant ten dotyczy działań sił związanych z wymuszaniem pokoju. W przypadku prowadzenia innych rodzajów (typów) operacji pozawojennych tak rozbudowana struktura nie jest potrzebna. Przy czym powinna ona być na tyle elastyczna, aby w sytuacjach eskalacji konfliktu można ją było szybko i sprawnie wzmocnić przechodząc np. od działań utrzymania pokoju do jego wymuszania. W rezultacie na czele Połączonych Sił stoi ich dowódca, któremu podlegają dowódcy poszczególnych komponentów.

Dowódca Komponentu Lotniczego Połączonych Sił jest odpowiedzialny za wykonanie wszystkich zadań postawionych siłom powietrznym w czasie trwania całej operacji nadzorowanej przez Dowódcę Połączonych Sił. Ponadto, dowódca ten jest odpowiedzialny również za obronę powietrzną i kontrolę przestrzeni powietrznej w rejonie prowadzenia działań.

Dowódca komponentu lotniczego Połączonych Sił powinien posiadać również możliwości do wykonywania różnego rodzaju operacji powietrznych w ramach działań innych niż wojna. Działania te muszą obejmować pełne spektrum możliwości, od operacji humanitarnych, poprzez utrzymywanie pokoju do działań mających na celu wymuszenie pokoju. Działanie te powinny być prowadzone z terytorium jednego z państw sojuszniczych lub z poza jego obszaru.

Dowódca komponentu Połączonych Sił Powietrznych odpowiedzialny jest za realizację następujących zadań:

- sprawowanie operacyjnej i taktycznej kontroli (OPCON i TACON);
- tworzenie i realizację planu połączonych operacji powietrznych;
- podział wysiłku lotnictwa, zgodny z wytycznymi Dowódcy Sił Połączonych;
- przydział zadań dla poszczególnych jednostek (załóg);

- wydzielenie wysiłku lotnictwa podległym mu dowódcom oraz dowódcom innych komponentów;
- zapewnienie podległym mu jednostkom niezbędnego w procesie dowodzenia i kierowania wsparcia informacyjnego oraz łącznościowego;
- przygotowanie i dystrybucję rozkazu ATO oraz rozkazu o kontroli przestrzeni powietrznej (ACO);
- ocenę działań Połączonych Sił Powietrznych;
- koordynację działań z dowódcami innych komponentów.

ZAKOŃCZENIE

Doświadczenia z dotychczasowego użycia lotnictwa w operacjach pozawojennych potwierdzają jego wszelkie właściwości predysponujące do odgrywania znaczącej roli w tego typu działaniach. Lotnictwo jest atrakcyjnym instrumentem w operacjach, których celem nie jest opanowanie terytorium przeciwnika, a stworzenie dogodnych warunków do stabilizacji sytuacji w rejonie konfliktu. Użycie lotnictwa daje możliwość „regulowania" stopnia zaangażowania siły i wyważanie wywieranej na przeciwnika presji. Przy obecnym stopniu rozwoju techniki, a przede wszystkim wobec coraz częstszej dysproporcji potencjalnych przeciwników – stwarza to unikalną możliwość ograniczenia lub wręcz uniknięcia strat własnych. Tak więc rosnąca efektywność lotnictwa stopniowo rozszerza zakres ich zastosowania (użycia). Największą jego zaletą jest zdolność do szybkiej reakcji z dużych odległości i możliwość wykonywania zadań w każdej części obszaru prowadzenia operacji pokojowych.

Lotnictwo może również spełniać bardzo ważną funkcję jaką jest odstraszanie. Odstraszanie ma takie samo znaczenie dla perswazji pokojowych, jakie ma poważniejsza konfrontacja nuklearna lub konwencjonalna. Zaangażowanie sił powietrznych w Bośni zostało opóźnione wskutek oczywistego braku zgody i politycznej determinacji Organizacji Narodów Zjednoczonych. W konsekwencji nie powstrzymano działalności Serbów Bośniackich, nie zmuszono ich do poważnych negocjacji. Trwało to aż do września 1995 roku, gdy ruszyła operacja „Rozważne działanie" (Deliberate Force).

Lotnictwo może także nieść pomoc humanitarną oraz odgrywać pierwszoplanową rolę w operacjach ewakuacyjnych. Ocena przebiegu operacji ewakuacyjnych opisanych w rozdziale pierwszym wskazuje, że w zależności od charakteru zagrożenia czas przygotowania (planowania i organizowania) działań jest zróżnicowany i

może wynosić od kilku dni (a nawet godzin) do niemal pół roku. Zazwyczaj plany użycia lotnictwa są aktualizowane i udokładniane w końcowym okresie przygotowań, często planowane są dwa, a nawet więcej wariantów jego użycia. Zawsze przewiduje się wykorzystanie sił osłony, przy czym ich skład jest zróżnicowany, w zależności od prognozowanych zagrożeń i rozmachu operacji. W operacjach tych siły główne i wsparcia znajdowały się poza terytorium państw, z których prowadzono ewakuację. Lotnictwo natomiast zapewniało mobilność relatywnie niewielkim siłom osłonowym, wspierało je oraz realizowało zadanie główne – przewóz ewakuowanych. Ze względu na trudności (lub niemożliwość) zabezpieczenia lotnisk bądź lądowisk odpowiednich dla samolotów w operacjach ewakuacyjnych wykorzystywane są głównie śmigłowce.

Należy wyraźnie podkreślić, że lotnictwo prowadząc samodzielne operacje w powietrznym wymiarze nie ma możliwości w zakresie definitywnego rozwiązania konfliktu na lądzie. Może jednak korzystnie wpływać na sytuację w obszarze prowadzenia operacji pokojowej, stwarzając wojskom lądowym dogodne warunki do prowadzenia działań.

Siły powietrzne nie mają większych problemów w szybkiej adaptacji swoich możliwości do zmieniającej się sytuacji w obszarze konfliktu (może bardzo szybko przechodzić od prowadzenia rozpoznania do zadań związanych z demonstracją siły). Jednakże w przypadku, gdy siły pokojowe stracą całkowicie poparcie ze strony zwaśnionych ugrupowań (partii), to może być to przyczyną niekontrolowanego rozwoju działań zbrojnych. Dlatego operacje powietrzne muszą być prowadzone w ścisłym współdziałaniu z wojskami lądowymi i organizacjami poza rządowymi.

Działania ofensywne, w formie uderzeń na wybrane obiekty naziemne są wyjątkowo trudne do przeprowadzenia. Trudność ta wynika przede wszystkim z faktu pogodzenia użycia siły i pokojowego celu działań. Każde uderzenie lotnicze musi być

skoordynowane z komponentem lądowym w celu ustalenia dokładnego położenia własnych wojsk lądowych oraz wojsk przeciwnika (strony konfliktu naruszającej porozumienia pokojowe) . Ponadto musi być zapewnione bezpośrednie naprowadzanie samolotów myśliwsko – bombowych i szturmowych na atakowane cele. Naprowadzanie to realizują oficerowie naprowadzania lotnictwa (Forward Air Controllers – FAC). Oficerowie ci powinni koordynować działania i kierować samolotami ze stanowisk położonych możliwie najbliżej obiektów uderzeń, informując załogi samolotów o położeniu celów wyznaczonych do zniszczenia oraz rozmieszczeniu sił pokojowych. Cele te muszą być rozpoznane wzrokowo. Dlatego w wielu przypadkach podczas działań w Kosowie samoloty wracały do baz z niezużytym ładunkiem bojowym.

Teoretycznie zasady użycia środków walki wymuszają zastosowanie przez lotnictwo precyzyjnych środków o zmniejszonej sile rażenia. W praktyce jednak nie zawsze jest to przestrzegane. Obecnie najczęściej stosowanymi środkami precyzyjnego rażenia są bomby kierowane i kierowane pociski rakietowe typu „powietrze - ziemia" z laserowym, elektrooptycznym (telewizyjnym i termowizyjnym) systemem samonaprowadzania. Każdy z tych systemów naprowadzania w różnym stopniu uzależniony jest od warunków atmosferycznych, przez co wymienione środki rażenia nie zawsze mogą być skutecznie stosowane.

BIBLIOGRAFIA:

1. AJP – O1.
2. Air Force Basic Doctrine Document. September 1997.
3. Bi –MNC Directive for NATO Doctrine For Peace Support Operations, SHAPE SACLANT, Bruksela, 1995.
4. Bi – MNC Directive for NATO Doctrine For Peace Support Operations, SHAPE, SACLANT, Bruksela, 1998.
5. Combat Search and Rescue. Air Force Doctrine Document 2 – 1.6. 30 September 1998.
6. Evans G.: Współpraca dla pokoju. Agenda na lata dziewięćdziesiąte i następne. Polski Instytut Spraw Zagranicznych, Warszawa, 1995.
7. Gągor F., Paszkowski K.: Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 1999.
8. Marszałek M.: Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO. AON. Warszawa 1999.
9. Military Operations Other Than War. Air Force Doctrine Document 2 – 3.5. October 1996.
10. NATO Vademecum. Wydanie jubileuszowe. Wydawnictwo Bellona. Warszawa, 1999.
11. NATO Vademecum. Partnerstwo i współpraca. Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1995.

Załącznik 1

UŻYWANIE LUDNOŚCI CYWILNEJ I PRACOWNIKÓW ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH JAKO TZW. ŻYWYCH TARCZ

Problem ten pojawił się w raporcie Specjalnego Sprawozdawcy z 10 lutego 1993 roku, w którym informował on o wykorzystaniu przez siły muzułmańskie serbskich więźniów jako żywych tarcz, a także po przekazaniu przez telewizję całego świata obrazu przedstawiającego żołnierzy ONZ przykutych łańcuchami do składu amunicji. Ta praktyka stoi w jaskrawej sprzeczności z artykułem 28 Konwencji Genewskiej, który stanowi, że żadna osoba podlegająca ochronie nie może być użyta do ochraniania swoją obecnością pewnych punktów lub okręgów przed działaniami wojennymi oraz artykułem 51 p7 I Protokołu Dodatkowego, który stwierdza, że obecność lub ruch ludności cywilnej albo osób cywilnych nie powinien być wykorzystywany do ochrony ani przed operacjami wojskowymi pewnych punktów lub stref, ani też maskowania, ułatwiania lub utrudniania operacji wojskowych.

Załącznik 2

CHARAKTERYSTYKA SAMOLOTU AC – 130 H

Samolot ten stanowi idealne połączenie skutecznego systemu uzbrojenia z nowoczesnym, wieloaspektowym systemem wykrywania i kierowania. Radiolokator pokładowy wraz z odbiornikami promieniowania radioelektronicznego oraz urządzeniem „swój – obcy" pozwala na identyfikację własnych sił oraz kierowanie ogniem w trudnych warunkach atmosferycznych. Kombinacja systemów uzbrojenia i kierowania pozwala na precyzyjne rażenie wybranych obiektów lub pokrycie ogniem określonego obszaru.

Głównym zadaniem wykonywanym przez uzbrojoną wersję transportowego samolotu Hercules jest bezpośrednie wsparcie lotnicze oraz izolacja rejonu działań. Ponadto, może być użyty do osłony desantu podczas przelotu do wyznaczonych rejonów, do wysadzania desantu oraz jego ogniowego wsparcia. AC – 130 Spectre może spełniać również rolę powietrznego stanowiska dowodzenia oraz asystować podczas realizacji misji poszukiwawczo – ratowniczych.

Podstawowe dane taktyczno – techniczne:

- zasięg – 2408 km;
- pułap – 7576 m.;
- prędkość – 490 km / h;
- uzbrojenie:
  - dwa sześciolufowe, 20 mm działka Vulcan z zapasem 3000 sztuk amunicji;
  - jedno jednolufowe, 40 mm działko Bofors z zapasem 256 sztuk amunicji;
  - 105 mm haubica z zapasem 100 sztuk amunicji;
- załoga: 14 ludzi, w tym:

- pięciu oficerów (pilot, drugi pilot, nawigator, oficer kontroli ognia, oficer walki radioelektronicznej;
- dziewięciu podoficerów i żołnierzy (mechanik pokładowy, szef załadunku, operator systemów TV , operator detektorów podczerwieni, pięciu artylerzystów)

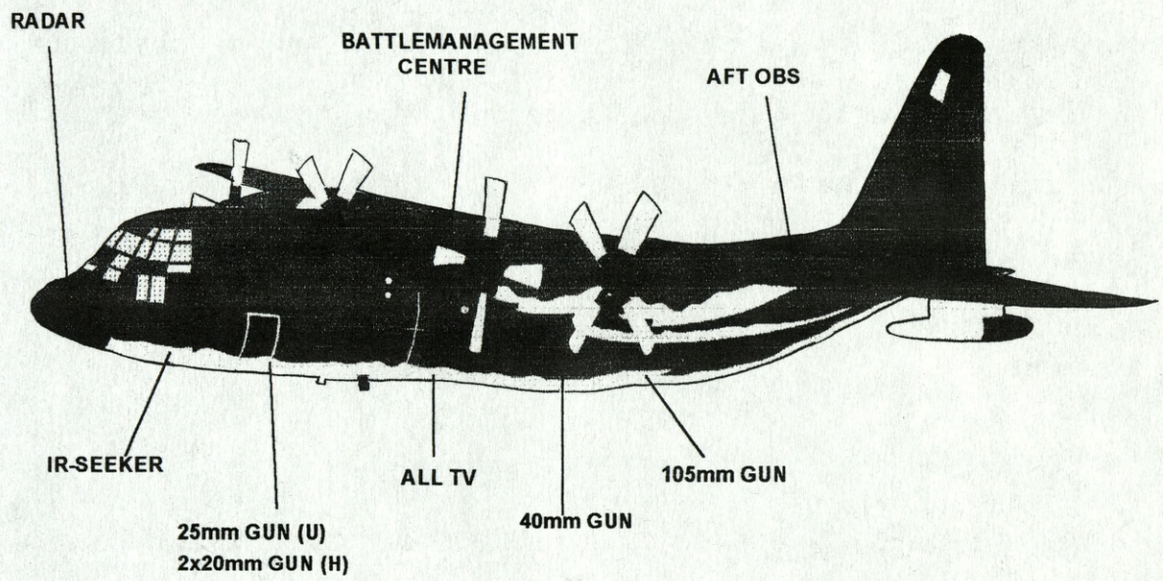

Rys. 10.Samolot AC – 130 H Spectre

Załącznik 3

WYBRANE ROZDZIAŁY Z KARTY NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Rozdział VI: ***Pokojowe rozstrzyganie sporów***

Artykuł 33

(1) Strony w sporze, którego dalszy rozwój może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, głównie będą dążyć do jego rozwiązania w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, rozstrzygnięcia sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych, albo w drodze innych środków pokojowych, według własnego wyboru.

(2) Rada Bezpieczeństwa o ile uzna za konieczne, wezwie strony do uregulowania sporu takimi środkami.

Artykuł 34

Rada Bezpieczeństwa może badać (analizować) każdy spór lub każdą inną sytuację, mogącą doprowadzić do nieporozumień na arenie międzynarodowej, w celu ustalenia, czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji zagraża utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 35

(1) Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na wszelkie spory i sytuacje wymienione w artykule 34.

(2) Państwo, które nie jest członkiem ONZ, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na spór, w którym jest stroną, o ile w odniesieniu do tego sporu przyjmuje uprzednio zobowiązania wynikające z postanowień niniejszej karty o pokojowym rozstrzyganiu sporów.

(3) Postępowanie przed Zgromadzeniem Ogólnym w sprawach, na które zwrócono uwagę w myśl niniejszego artykułu, podlega postanowieniom artykułów 11 i 12.

Artykuł 36

(1) W każdej fazie sporu lub w sytuacji zbliżonej do sporu, o charakterze określonym Art.33, Rada Bezpieczeństwa może zalecić odpowiednią procedurę lub sposób jej rozwiązania.

(2) Rada Bezpieczeństwa weźmie pod uwagę przyjętą przez strony procedurę umożliwiającą rozstrzygnięcia sporu.

(3) Udzielając na podstawie niniejszego artykułu zaleceń, Rada Bezpieczeństwa uwzględnia również to, że spory o charakterze prawnym, strony powinny przekazywać do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości stosownie do postanowień jego Statutu.

Artykuł 37

(1) Jeśli strony uczestniczące w sporze, należącym do kategorii określonej w artykule 33, nie zdołały go rozwiązać za pomocą środków wymienionych w niniejszym artykule, powinny przekazać go Radzie Bezpieczeństwa.

(2) Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że dalsze trwanie sporu może rzeczywiście zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, to podejmuje decyzję, czy należy zastosować środki przewidziane w artykule 36, czy też zalecić takie warunki rozstrzygnięcia sporu, jakie Rada Bezpieczeństwa uzna za stosowne.

Artykuł 38

Niezależnie od postanowień artykułów 33 – 37, Rada Bezpieczeństwa, na żądanie wszystkich stron w sporze może udzielić im zaleceń w celu pokojowego rozstrzygnięcia sporu.

Rozdział VII: *Akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji*

Artykuł 39

Rada Bezpieczeństwa stwierdza istnienie zagrożenia lub naruszenia pokoju bądź aktu agresji oraz udziela zaleceń lub decyduje, jakie środki należy zastosować w myśl Art. 41 i 42 w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 40

Aby zapobiec zaostrzaniu się sytuacji, Rada Bezpieczeństwa może, przed udzieleniem zaleceń lub wydaniem decyzji o zastosowaniu środków przewidzianych w artykule 39, wezwać zainteresowane strony, aby zastosowały się do zarządzeń tymczasowych, jakie Rada uzna za konieczne lub pożądane. Takie zarządzenia tymczasowe nie przesądzają praw, roszczeń lub położenia zainteresowanych stron. Rada Bezpieczeństwa wyciąga odpowiednie wnioski w przypadku niezastosowania się do takich środków.

Artykuł 41

Rada Bezpieczeństwa może zdecydować jakie środki, nie pociągające za sobą użycia sił zbrojnych należy zastosować dla wykonania jej decyzji oraz może zażądać od członków Organizacji Narodów Zjednoczonych zastosowania takich środków. Środki te mogą obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, radiowej i innych środków komunikacji oraz zerwanie stosunków dyplomatycznych.

Artykuł 42

Jeśli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w Art.41 będą niewystarczające lub się takimi okazały, może ona przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi lub lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju. Akcja ta może obejmować demonstrację, blokadę i inne operacje prowadzone w powietrzu, na morzu lub na lądzie przez siły zbrojne państw członków Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

(1) Aby przyczynić się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wszyscy członkowie ONZ zobowiązują się oddać do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego układu lub układów, konieczne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne, oraz udzielić wszelkiej pomocy, włączając w to prawo przemarszu.

(2) Taki układ lub układy określą liczebność i rodzaj sił zbrojnych, stopień ich pogotowia, ogólne rozmieszczenie oraz rodzaj pomocy, jakiej należy udzielić.

(3) Z inicjatywy Rady Bezpieczeństwa rokowania o zawarcie układu lub układów podejmowane będą w możliwie najkrótszym czasie. Układy te mogą być zawarte między Radą Bezpieczeństwa a członkami Organizacji lub między Radą Bezpieczeństwa a grupami członków i będą podlegały ratyfikacji przez państwa – sygnatariuszy w trybie przewidzianym przez ich konstytucje.

Artykuł 44

W przypadku, gdy Rada Bezpieczeństwa podjęła decyzję o użyciu siły, to przed wydzieleniem sił zbrojnych, wynikającym z zaciągniętych zobowiązań zgodnych z artykułem 43 przez państwo nie będące członkiem tej organizacji, powinna

zaprosić je do wzięcia udziału w posiedzeniu Rady dotyczącym sposobu użycia tych sił.

Artykuł 45

W celu umożliwienia ONZ podejmowania nie cierpiących zwłoki działań wojskowych, członkowie Organizacji utrzymywać będą w stanie gotowości do natychmiastowego użycia, kontyngenty sił lotniczych (jako zbiorowe środki międzynarodowego przymusu). Liczebność i stopień gotowości tych jednostek oraz plany ich wspólnej akcji określa Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego w zakresie przewidzianym w układzie lub układach specjalnych, wymienionych w artykule 43.

Artykuł 46

Plany użycia sił zbrojnych ustala Rada Bezpieczeństwa, korzystając z fachowej pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego.

Artykuł 47

(1) Tworzy się Wojskowy Komitet Sztabowy, którego zadaniem jest służyć Radzie Bezpieczeństwa radą i pomocą we wszystkich sprawach, dotyczących wojskowych potrzeb Rady w zakresie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, użycia oddanych do jej dyspozycji sił zbrojnych, dowodzenia nimi oraz regulowania potrzeb w zakresie ich uzbrojenia (możliwości rozbrojenia).

(2) Wojskowy Komitet Sztabowy składa się z szefów sztabów stałych członków Rady Bezpieczeństwa oraz ich przedstawicieli. Członkowie ONZ, którzy nie mają stałych przedstawicieli w Komitecie, zapraszani są do udziału w jego pracach, o ile udział danego członka jest potrzebny do skutecznego wykonania powierzonych Komitetowi zadań.

(3) Wojskowy Komitet Sztabowy, podlegając Radzie Bezpieczeństwa, odpowiada za strategiczne kierownictwo wszelkimi siłami zbrojnymi, oddanymi do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa. Zagadnienia dotyczące dowodzenia tymi siłami są określane w terminie późniejszym.

(4) Wojskowy Komitet Sztabowy, po porozumieniu się z odpowiednimi organizacjami regionalnymi może z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa tworzyć podkomitety regionalne.

Artykuł 48

(1) W celu utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, konieczną do wykonania decyzji Rady Bezpieczeństwa akcję określają wszyscy lub wybrani członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych według uznania Rady Bezpieczeństwa.

(2) Członkowie ONZ wykonują takie decyzje bezpośrednio lub pośrednio działając w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są członkami.

Artykuł 49

Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych jednoczą się w celu okazywania sobie wzajemnej pomocy w stosowaniu środków uchwalonych przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 50

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa podejmuje w stosunku do jakiegokolwiek państwa środki zapobiegawcze lub środki przymusu, każde inne państwo, które z powodu szczególnych trudności gospodarczych, bez względu na to, czy jest, nie jest członkiem Organizacji, może zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa o radę co do rozwiązywania tych trudności.

Artykuł 51

Żadne postanowienia niniejszej Karty nie naruszają naturalnego prawa każdego członka Organizacji Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu dokonano zbrojnej napaści, do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje środki konieczne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki zastosowane przez członków do egzekwowania tego prawa (prawa do samoobrony), powinny być natychmiast przekazane do wiadomości Rady Bezpieczeństwa i w niczym nie powinny naruszać wynikającej z niniejszej Karty kompetencji i odpowiedzialności Rady. Rada bowiem posiada uprawnienia do podjęcia o każdej porze takich działań, jakie uzna za konieczne dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju.

Załącznik 4

Rys.11. Ogólny schemat procesu planowania misji (operacji) pokojowej.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr ewid. 52489
II